

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SIR THOMAS ROE'NUN GÖZÜNDEN
BABÜRLÜ SARAYI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Habibe KARAYEL

**Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Yeniçağ Tarihi**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet ALPARGU

MAYIS 2015

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

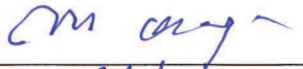
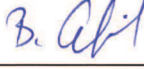

SIR THOMAS ROE'NUN GÖZÜNDEN BABÜRLÜ SARAYI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Habibe KARAYEL

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Yeniçağ Tarihi

“Bu tez 25/05/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Mehmet ALPARGU	Başarılı	
Doç. Dr. M. Bilal ÇELİK	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Serpil Çayhan KESKİN	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Habibe KARAYEL

25/05/2015

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamın üzerine titizlikle eğilerek yardımlarını eksik etmeyen değerli hocam sayın Prof. Dr. Mehmet Alpargu'ya en içten dileklerle teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Hayatta her zaman yanımda olan aileme teşekkürü bir borç bilirim. Bu tezi hazırlarken yapmış olduğu yardımlardan ötürü arkadaşım Zeynep Çavuşoğlu'na, Gülperi Aslaner'e ve son olarak bana bu yolda verdiği maddi manevi desteği için yol arkadaşım Furkan Külünk'e çok teşekkür ederim.

Habibe KARAYEL

25/05/2015

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
SUMMARY	iii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1:SIR THOMAS ROE VE ESERİ.....	5
BÖLÜM 2: HÜKÜMDARIN RESMİ HAYATI	9
2.1. <i>Darşan</i> Merasimi	9
2.2. <i>Darbar</i> ve Saraya Kabul	11
2.3. Hükümdarın Doğum Günü.....	15
2.4. Babür İmparatorluğu'nda Nevruz	17
2.5. Hükümdarın Ordugâhı	21
2.5.1. Av Merasimi.....	25
BÖLÜM 3: HÜKÜMDARIN ÖZEL HAYATI	28
3.1. Cihangir'in İçkiye Olan Düşkünlüğü	30
3.2. Cihangir'in Özel Merakları	32
3.3. Saray Hanımları ve Harem.....	37
SONUÇ	43
EKLER	46
KAYNAKÇA	56
ÖZGEÇMİŞ	61

Tezin Başlığı: Sir Thomas Roe'un Gözünden Babürlü Sarayı.	
Tezin Yazarı: Habibe KARAYEL	Danışman: Prof. Dr. Mehmet ALPARGU
Kabul Tarihi: 25/05/2015	Sayfa Sayısı: iii(ön kısım) + 51(tez) + 10 (ek)
Anabilimdalı: Tarih	Bilimdalı: Yeniçağ Tarihi
<p>Bu çalışmada Sir Thomas Roe'nun eserine göre Cihangir dönemi, Babürlüler'in saray hayatı üzerine bilgiler ve düşünceler aktarılmıştır. Babürlüler'in kurulduğu Hindistan bölgesinin, coğrafi konumu ve artan ticari değeri ona önemli bir değer kazandırmıştır. Özellikle ticari değerinin artmasıyla birlikte İngilizler Hindistan toprakları üzerine yönelik politikalar uygulamaya sokmuş ve bölgeye pek çok seyyah göndermişlerdir. Bu seyyahlardan bir olan aynı zamanda ilk resmi elçi sıfatını taşıyan Sir Thomas Roe İngilizlere bir takım ayrıcalıklar kazandırarak bölgenin kapılarını açmıştır. Babürlü bölgesine yaptığı bu geziden sonra bir eser yazmış ve bu eser ise Cihangir dönemi siyasi ve kültürü hakkında bilgiler vermektedir.</p> <p>Nitekim bu bölgede, farklı kavmi grupların ve bu kavimlerin kültürlerinin varlığı Babürlü saray hayatını da etkilemiştir. Babürlü sarayında pek çok kültürün izini görmemiz mümkündür. Hind, Türk, İran ve İslam medeniyetlerine ait bir çok kültür Babürlü sarayında kendine yer bulmuştur. Hükümdarların izlediği politikalar doğrultusunda kimi zaman Hind kimi zaman İslam kültürü, Babürlü sarayında daha etkili olmuştur. Babürlüler'in hakimiyet alanında pek çok medeniyet varlık göstermektedir ve onlar tüm bu kültürleri ustalıkla harmanlayarak saray hayatına yansıtmıştır.</p> <p>Bu çalışma, Cihangir dönemi Babürlü sarayı ve saray hayatına yön veren dinamiklerin anlaşılması açısından bizlere ışık tutacak bilgiler sunmaktadır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Sir Thomas Roe, Babürlü Sarayı, Cihangir, Hindistan.	

Title of the Thesis: Mughal Court According to Sir Thomas Roe	
Author: Habibe KARAYEL Supervisor: Prof. Dr. Mehmet ALPARGU	
Date: 25 /05/2015	Nu. of pages: iii(pre text)+61(main body)+10(App.)
Department: History	Subfield: New Age History
<p>This study explains the ideas and information about the Mughal court at the reign of Jahangir according to the work of Sir Thomas Roe. The India region that Mughals established themselves due to its geographical location and the growing commercial value made it an important asset. Especially with the increase in the commercial value, the British has put policies on Indian soil into practice and have sent many travelers to the region. One of those travelers Sir Thomas Roe, who bears the title of the first official ambassador, has opened the door along with a number of privileges given to the British. After his travel he wrote a book which gives information about the politics and culture of the time of Jahangir.</p> <p>Indeed, in this region, the presence of different groups and culture of these tribes also affected Mughal Court life. At the court Mughals it is possible to see traces of many cultures. Different cultural features belonging to Indian, Turkic, Persian and Islamic civilizations found their place in Mughal palace. Depending on the policies followed by the ruler, sometimes Indian sometimes Islamic culture was more effective in the palace. There exists different civilizations in the ruling area of Mughals and blending them masterfully they reflected all of those cultures in the court life.</p> <p>This study offers us the information about the Mughal palace and sheds light to the dynamics that shapes the court life at time of Jehangir.</p>	
Keywords: Sir Thomas Roe, Mughal Court, Jahangir, India.	

GİRİŞ

Bu çalışmada Sir Thomas Roe'nun eserinde yer verdiği, Babürlü Sarayı ve saray hayatı hakkında bilgiler ve düşünceler aktarılmış, değerlendirmeler yapılmıştır. 16. yüzyıldan sonra Avrupalı seyyahların Hindistan'a olan ilgisi artmış ve birçok seyyah bu bölgeye ziyaretlerde bulunmuştur. Avrupalıların yeni ticaret yolları bulma arzusu ve ucuz mallar Hindistan'ı cazibeli bir ülke haline getirmiştir. Buna ek olarak Cihangir'in Lahor yolunu açması da bölge ticareti açısından mühim bir hamle olmuştur. Avrupalılar birtakım ön araştırmalar yapmak için de buralara çeşitli seyyahlar ve elçiler göndermişlerdir. Daha çok Portekiz egemenliğinde olan bu bölgeyi İngilizler de zamanla keşfetmişlerdi. Daha önce de bazı İngiliz seyyahlar gelmiş olsa da İngiliz Hükümeti 1615'te Sir Thomas Roe'yu resmi bir elçi olarak Babürlü İmparatorluğu'na göndermiştir.

Bölgeye giden seyyahların yazdıkları eserler bize Babürlü İmparatorluğu ve bölge tarihi açısından önemli bilgiler vermektedir. Özellikle Roe, Babürlü Sarayı hakkında önemli bilgiler vermiştir. Bu tarihten önce ve sonra birçok seyyah gelmiş olsa da Roe'yu ayrıcalıklı kılan sebep, kendisinin İngiltere tarafından "resmi elçi" sıfatıyla gönderilmesidir. Ayrıca kendisi bizzat sarayda kalmış, Cihangir ile görüşme imkânı elde etmiştir. Roe eserinde gördüğü her şeyi büyük bir ciddiyetle kaleme almıştır. Onun eseri Babürlü İmparatorluğu ve saray hayatı hakkında nadir bilgilere yer vermesi açısından önemlidir.

Çalışmanın Amacı

Babürlüler dönemi ile ilgili elimizde birçok kaynak ve araştırma eseri bulunmasına rağmen, bu çalışmalar Türkçeye çevrilmemiş olup bu durum araştırmacı açısından zorluklar yaratmaktadır. Ülkemizde Babürlü İmparatorluğu'nun saray hayatı hakkında yapılmış monografik eser bulunmamaktadır. Hikmet Bayur'un iki ciltlik "Hindistan Tarihi" adlı eseri ise Babürlü İmparatorluğu'nun tarihini geniş bir biçimde ele almışsa da bu eserde de Cihangir dönemine dair geniş bir bölüm bulunmamaktadır.

Bir Türk İmparatorluğu olmasına rağmen geçmişte olduğu gibi günümüzde de Türklere göre Avrupalılar, Babürlü tarihi araştırmalarına daha fazla önem vermiştir. Bu durum onların çıkarları ve dış politikalarıyla ilgilidir. Özellikle İngiltere menşeli Doğu Hindistan Şirketi'nin kurulmasından sonra meydana getirilen koloni yönetimi sebebiyle bu ilgi daha da artmıştır. Bu doğrultuda birçok seyahatname düzenlenip, Farsçadan İngilizceye çeviriler yapılmış, basılmış, Cihangir ve Ekber gibi Babürlü hükümdarlarının günlüklerini de kendi dillerine çevirmişlerdir. Tüzük-i Cihangiri, Türk Tarih Kurumu yayınlarından çıkmış olmakla birlikte, Osmanlıcadan transliterasyonu şeklinde basılıp günümüz Türkçesinde sadeleştirme yapılmamıştır. İşte bu çalışmanın bir amacı da Babürlü saray hayatı hakkındaki bu eksikliği gidermeye çalışmak ve bilgilerimizin artmasını sağlamaktır.

Bu çalışmanın diğer bir amacı ise Babürlü saray hayatı hakkında bir takım bilgiler aktarmaktadır. Bu bilgiler ışığında saray hayatının nasıl olduğu hususunda bize bir fikir vermesidir.

Çalışmanın Önemi

Hindistan çok farklı dinlerin bulunduğu, katı geleneklere sahip bir bölgedir. Bölgenin bu yapısı ise uzun süreli devletlerin oluşmasına engel olmuştur. Fakat Müslüman Babürlü İmparatorluğu Hindistan'da uzun süren bir hâkimiyet sağlamıştır. Çünkü Babürlüler Hint kültürü ve İslam kültürünü bir arada yaşatmışlardır. Özellikle Ekber döneminde, hükümdar tarafından ortaya atılmış, "Din-i İlahi" fikri ile birlikte her iki kültürün karışımı bir din oluşturulmaya çalışılmıştır.

Babürlü kültürü, İslamiyet dışında Hint kültüründen de büyük ölçüde etkilenmiştir. Hint kültürüne ait birçok unsur devlet yönetimi ve saray hayatını etkilemiştir. Bu çalışmayı önemli kılan nedenlerden birisi bu kültürlerin meydana getirdiği unsurlardan da bahsedilmesidir. Diğer önemli kılan sebep ise Roe'nun eseriyle sınırlı kalmayıp, onunla aynı dönemde Hindistan topraklarında bulunmuş diğer seyyahların eserleri ve en önemlisi Cihangir'in kendi Tüzük'ü ile karşılaştırma yapılmasıdır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada kütüphane çalışması ve kaynak araştırması yapılmıştır. Ayrıca online veritabanları gözden geçirilmiştir. Elde edilen bulgular, araştırma eserleri ve kaynaklar değerlendirilmiş ve tetkik edilmiştir. Konu ile ilgili genel literatür taranarak analiz edilmiştir. Bunlara ek olarak bir takım görsel kaynaklarda bu araştırmada yardımcı olmuştur.

Çalışmada ana kaynak olarak Sir Thomas Roe'nun "*The Embassy Of Sir Thomas Roe To The Court Of The Great Mogul 1615-1619*" adlı eseri ele alınmıştır. Bu eser günlük özelliği taşımakla birlikte Babürlü sarayı hakkında büyük ölçüde fikir edinmemize yardımcı olmaktadır. Roe'nun eserinin yanı sıra Cihangir'in Tüzük'ü de incelenmiş olup, Roe'nun eserinde anlattıkları başta Tüzük olmak üzere dönemin diğer seyahatnameleriyle karşılaştırılmıştır.

İlk olarak genel Hindistan tarihi ve Cihangir dönemi araştırılmıştır. Daha sonra Roe'nun eseri incelenerek içinden saray hayatı ile ilgili bilgiler toplanmıştır. Bu aşamadan sonra ise elde edilen veriler, döneminde yazılmış diğer birinci el kaynaklarla doğruluğu tespit edilerek yazılmış diğer inceleme eserleri ile birlikte analiz edilmeye çalışılmıştır.

Roe'nun eseri günlük tarzında olduğu için, eser konu başlıkları şeklinde değil, günü gününe yazılmış notlar halindedir. Bu nedenle eserde kullanılan başlıklar, Mohammad Azher ANSARİ'nin "*European Travellers Under The Mughals*" adlı eserinde Roe'nin eserini özetlediği kısımdaki konu başlıkları ile gözden geçirilmiştir.

Roe'nun birçok ayrıntıya yer verdiği bu eser, dikkatle incelenmiş ve konuların anlaşılır hale getirilmesine özen gösterilmiştir. Bu özeni sağlamak için de olabildiğince farklı kaynaklara müracaat edilmiştir. Kullanılan kaynaklarda ise yine mümkün olduğu kadar birinci elden kaynaklar tercih edilmiş ve buradaki bilgiler araştırma eserleriyle birlikte analiz edilerek aktarılmaya çalışılmıştır.

Nesnellik ilkesine uyularak, olaylar objektif bir perspektifle değerlendirmeye alınmıştır. Bu çerçevede değerlendirmeler yapılmış ve kaynağın güvenilirliği pek çok farklı kaynaklar incelenerek kontrol edilmiştir.

BÖLÜM 1: SIR THOMAS ROE VE ESERİ

İngiltere'nin Babürlü Sarayı'na gitmek için görevlendirdiği Roe bizlere; Babürlü saray hayatına ilişkin oldukça değerli ve ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Nitekim yüksek bir medeniyete sahip olan Babürlülerin sarayları ve bu sarayda bulunan saray ahali, ince ayrıntılarla tasvir edilmiştir. Bu tasvirler arasında, saraylar ve diğer bayındırlık eserleri, minyatürler, hükümdarın şahsına ait eşyalar ve hükümdarın alışkanlıkları gibi özel konular da bulunmaktadır. Babürlü Sarayı'nın kapılarını aralamadan önce Sir Thomas Roe'nun hayatına ve eserinin mahiyetine değinmek faydalı olacaktır.

17. yüzyılda İngiltere'nin yetiştirdiği en yetenekli diplomat ve devlet adamları arasında yer alan Roe, 1580 yılında Essex'de doğmuştur. İlk olarak Kraliçe Elizabeth'in hizmetinde bulunmuş, 1604 yılında Kral I. James tarafından şövalye ilan edilmiştir. Galler Prensi Henry'nin teşvikiyle 1609 yılında gittiği Güney Amerika'dan 1611 yılında dönmüştür. Bu gezinin sağladığı itibar, 1614 yılında East India Company (Doğu Hindistan Şirketi)'nin onu, Babürlü İmparatoru Cihangir'e elçi olarak göndermeye karar vermesiyle sonuçlanmıştır. Roe, 1619 yılının başına kadar Hindistan'da kalmıştır. Roe'nun 17. yüzyılının ilk yarısındaki Osmanlı Devleti ve Babürlü İmparatorluğu hakkında verdiği bilgiler özel bir öneme sahiptir.¹ Roe'nun Babürlü İmparatorluğu hakkındaki bilgi veren yazışmaları ve günlüğü, Hakluyt Society yayınları arasında iki cilt olarak William Foster editörlüğünde yayınlanmıştır.²

Birtakım İngiliz tüccar ve maceraperestlerden bazıları Roe'dan önce Babürlü Sarayı'nı ziyaret etmişlerdir. Bunlardan en göze çarpanı yeni kurulan Doğu Hindistan Çin Temsilcisi olan, Cihangir'in sarayına, 1609'da gelen, Kral James tarafından bir takdir mektubu taşıyan Willam Hawkins'ti. Hawkins tecrübeli bir Levanten'dir. Türkçe ve Farsça konuşabilen, “*iyi yaşamayı seven*” Cihangir ile kolayca yakınlık kurmayı

---

¹ Alper Başer, “İngiliz Elçisi Thomas Roe'nun Yazışmalarında II. Osman Dönemi”, **History Studie A Tribute To Prof. Dr. Halil İNALCIK**, Vol. 5/2, Mart, 2013, s. 45.

² Thomas Roe, **The Embassy Of Sir Thomas Roe To The Court Of The Great Mogul 1615-1619**, As Narrated In His Journal And Correspondence, Edited From Contemporary Records By William Foster, B.A., Volume I, Vol. II, London 1899.

başarmış bir şahsiyettir, Cihangir onun emrine “400 Mansabdar³ atamış ve kendisine “İngiliz Hanı” diyerek hitap etmiştir.⁴ Fakat Roe kadar etkili olamamıştı.

16. ve 17. yüzyılda daha iyi bir ticaret yolu bulmak amacıyla bir takım Avrupalı seyyahlar, özellikle İngilizler, Hindistan’a ziyaretlerde bulunmaya başlamışlardır. Erken dönem İngiliz seyyahlarının mektupları, hükümet nezdinde Hindistan ile ticaret yapma arzusunu uyandırmıştı. Dünyanın Çeşitli ürünleri ve ılımlı fiyatlarıyla tanıdığı Hint mallarının avantajlarını elde etmek amacıyla İngiliz Doğu Hindistan Şirketi kuruldu. 18. Yüzyıla gelindiğinde; bu özel ticaret örgütü büyük bir toprak imparatorluğu kurdu. Bombay, Kalküta, Madras gibi büyük şehirler de ticari hacmini genişleten şirket zamanla güçlü bir orduya sahip oldu ve bu şiddetli dönüşüm, şirketin ve şirketin ait olduğu ülkenin Hindistan’daki milyonlarca insan üzerinde söz sahibi olmasını sağladı.⁵ İngiliz Doğu Hindistan Şirketi’nin ithalat miktarının fahiş rakamlara ulaşması, artık Hindistan’da kaçakçılığın tehlikeli boyutlara ulaştığını ve yaygınlaştığını gösteriyordu.⁶ Fitch, Leeds ve Newberry erken dönem İngiliz seyyahlarının öncüleri arasındadır. Aynı amaçlarla daha sonra Mildestein Hall ve Hawkins gibi asıl maceracılar da onları takip etmişlerdir.⁷

Hint deniz ticaretini ele geçirmek ve bulunduğu yerleri muhafaza etmek isteyen Portekizliler, Cihangir zamanında İngiliz rekabeti ile karşılaşmışlardır. Bir takım gönderilen kıymetli maddeler, Portekiz’e ulaştırılıyordu. Ancak, daha sonra Hint ticaretinin önemini fark eden İngilizler, Fransızlar ve Hollandalılar da Hindistan kıyılarında koloniler kurmaya başladılar. İngiltere’de kurulan “East Indian Company/Doğu Hindistan Şirketi”, Cihangir ile görüşmeler yaparak, Portekizliler gibi bazı haklar istediler. Cihangir’in saltanatı sırasında Hindistan’a gelen, W. Hawkins (1608-1613), W. Finch (1608-1611), Jhon Jordain (1608-1617), N. Withington (1608-

---

³ Mansabdar’lar; imparatorluğun yüksek rütbeli şahsiyetleriydiler. Mansabdar’lar arasında; bakanlar, uzman memurlar, kâtipler, muhasebeciler, denetçiler, haberciler ve diğer rütbeli devlet görevlileri bulunmaktadır. John F. Richards, *The Mughal Empire*, Vol. 5, Cambridge University Press, 1995, s. 58-59.

⁴ Abraham, Eraly, **Emperors Of The Peacock Throne: The Saga Of The Great Mughals**, Penguin Book, New Delhi, 2000, 279.

⁵ H. V. Bowen, **The Business of Empire: The East India Company and Imperial Britain, 1756-1833**, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 9.

⁶ K. N. Chaudhuri, **The Trading World Of Asia And The English East India Company: 1660-1760**, Cambridge University Press, 1978, s. 385.

⁷ Bknz. Mohammad Ansari, **European Travellers Under The Mughals (1580-1627)**, Delhi, 2009. Bu eserde 1580-1627 yılları arasında Hindistan’ı ziyaret eden Avrupalı seyyahların seyahatnamelerinin özetlerini bulabilirsiniz.

1615), Th. Coryat (1612-1617), Sir Thomas Roe (1615-1619) ve Edward Terry (1616-1619) bu ziyaretlerin sonrasında, Babürlü memleketini batıya tanıttılar. Bunlardan W. Hawkins ile Sir Thomas Roe, Cihangir’le şahsen görüşme fırsatı elde ettiler ve İngiltere adına ticari imtiyaz istediler.⁸

Sir Thomas Roe, Babürlü Sarayı’ndaki ilk resmi İngiliz büyükelçisidir. Roe, Ocak 1616 yılında Racastan bölgesindeki Acmir’de Cihangir’e güven mektubunu sunduktan sonra ilk olarak Mandu bölgesindeki Malva’ya ardından Ahmedabad’daki Guccerat bölgesine imparator ile birlikte seyahat etmiştir. Bu seyahatlerini “Ben, göçebe kralı dağların üzerinden ormanlar boyunca, çok garip ve kullanılmamış yollardan takip ediyorum” diye eserinde yazmıştır.

Babürlü Sarayı’nda görevli olduğu üç yıl boyunca, Roe’nun kendi günlüklerine göre Cihangir ile yakın ilişkileri bulunmaktaydı; hatta onun “kadehine bile ortak olmuştur”. Fakat Roe ve Cihangir arasındaki bu uzun ve söylediğine göre yakın ilişkisine Cihangir’in günlüklerinde rastlanılmamaktadır. Bu yüzden onun günlüklerinde bahsettiği bu yakın ilişki doğrulanmamaktadır. Roe, ne Farsça ne de Türkçe biliyordu ayrıca Babür kültürünü bilmediği için, kendisi ile ilgili ilişkileri yorumlamada yanlışlıklar yapmaktadır. Raporlarında; kendini olumlu bir şekilde tasvir eden⁹ Roe, döneme ait saray hayatı, teşkilat, devlet yapısı, saray adetleri ve bayramları titiz bir şekilde gözlemlemiş ve ayrıntılı bir şekilde not etmiştir. Bu nedenle elimizdeki eser; kültürel ve politik konuları içeren önemli bir kaynaktır. Roe’nun olayları dikkatle izlemesi ve titiz çalışması sayesinde, birçok konu hakkında bizim bilgi edinmemize yardımcı olmuştur.

2 Şubat 1615 yılında Lion’dan hareket eden Roe; yaklaşık 8 aylık bir yolculuktan sonra Surat Limanı’na ulaşmış fakat burada hemen bir takım sorunlarla ve diplomatik engellerle karşılaşmıştır. İlk olarak Surat’ta ticari imtiyaz istemek için Şehzade Hürrem (Şah Cihan) ile gerçekleştirdiği görüşmeler sonucunda bir ferman elde etmişti. Fakat bu fermanla Portekiz gemilerinin de Surat limanına girebilmesine izin verilmişti. Roe bu kararı kabul etmek istememişti. Çünkü hem Portekizlilerin İngiliz gemilerine sinsice saldırmasından korkmuş hem de sadece kendisini bağlayıcı bir karar çıkmasını

---

⁸ Enver, Konukçu “Bâbürlüler: Hindistan'daki Temürlüler” **Türkler Ansiklopedisi**, c. 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.753.

⁹ Eraly, s. 279.

istemiştir. Bu nedenle işi doğrudan doğruya Cihangir ile çözümlenmek istemiştir. Yaklaşık 5 hafta Surat'ta kalan Roe, Şehzade Hürrem'den İngilizlerin Surat'ta kalmalarını ve daha içeriye seyahat edebilmesine imkân veren izini aldıktan sonra¹⁰ Babürlü Sarayı'na olan yolculuğuna devam etmiştir. Bu arada bir takım hastalıklar geçirmiş ve birçok hayal kırıklığı yaşamıştır.¹¹ Hastalığı biraz düzeldikten sonra gerekli töreni gerçekleştirme fırsatını bulmuştur.

10 Şubat 1616'da Babürlü İmparatoru'na hediyelerini ve Kral I. James'in mektubunu sunmuştur. Hiç vakit kaybetmeden Doğu Hindistan Şirketi ve Babürlü İmparatorluğu arasında ticari anlaşmalar için çalışmalara başlamıştır. Bu doğrultuda, Şehzade Hürrem ve Asaf Han ile bağlantıya geçti ve daha birçok görevliyle tanıştı. Roe, her girişimde bulunduğu bir takım engellerle karşılaşmıştır.¹² Özellikle Portekizlilerin İngilizleri kötüleme propagandaları bunda oldukça etkili olmuştur.

Roe, Cihangir'e başvurma kararı aldığı anda işi daha sıkı tutmak istemiştir. Roe'nun isteği aslında Osmanlı kapitülasyonları gibi bir antlaşmaydı. Buna göre; İngiliz gemileri Babürlü limanlarına ticaret amacıyla girebilecek, gümrük ve vergiler haricinde ödeme yapmadan mallarını ülkenin her yönünde satabilecek ve bu mallar taşınırken her türlü kolaylık sağlanacaktı. Buna ek olarak, ölen İngiliz tüccarların mallarına el konulmayacak, gemiye gidip gelenlerin üstleri aranmayacak, hükümdara getirilen hediyeler açılmayacak ve gümrük kontrollerini uzatmak yönünde bir takım önlemler alınacaktı. Karşılığında İngilizler ise hükümdara nadir eşya tedariki, bedeli karşılığında istediği her türlü nesne ve savaş gereçleri temin etmek için ellerinden geleni yapacak ve ortak barışı bozmak isteyen herkese karşı padişaha yardım edeceklerini temin etmişlerdir.¹³

Roe'nun yapmak istediği bu anlaşmayı incelemek ve bu konu üzerine onunla konuşmak için şehzade Hürrem'in kayınbabası Asaf Han görevlendirildi. Asaf Han Eylül 1616'da kapitülasyon isteğine sözlü bir karşılık vermiştir. Genel olarak herhangi bir antlaşma yapılmayacağını, Surat Limanı'nın Hürrem'in bölgesi olduğunu ve istenilen ayrıcalıklar

¹⁰ Yusuf Hikmet, Bayur, **Hindistan Tarihi, c. 2**, Türk Tarih Kurumu, 2. Baskı, Ankara, 1987, s. 183-184.

¹¹ Bamber Gascoigne, A Brief History of the Great Moghuls, Robinson Publishing, London, 2002, s. 135.

¹² Colin Paul, Mitchell, **Sir Thomas Roe and the Mughal Empire**, Area Study Centre for Europe, Karachi, 2000, s. 23-24.

¹³ Bayur, s. 184. Tam metin için; Roe, s.152-155.

onun zararına olacağı gerekçesiyle birlikte Hürrem'in verdiği fermanla yetinmesi gerektiğini sert bir dille belirtmiştir.¹⁴

Tüm bunlara rağmen diğer seyyahlarla karşılaştırılması halinde, Hindistan'da elde ettiği başarıları yönüyle Sir Thomas Roe'nun ayrı bir yeri vardır. Çünkü her ne kadar Portekizlilerin engelleriyle karşılaşmış olsa da 1618 başlarında Babürlüler ve Portekizliler arasında çıkan kavgalardan faydalanmayı iyi bilerek; Gucerat denizciliğini korumak karşılığında, anlaşma şeklinde olmasa da, Hürrem'in fermanıya bazı ayrıcalıklar sağlamıştır. Ayrıca Roe; Kral I. James tarafından şirketin çıkarlarını korumak ve Hindistan'da ticaret potansiyelini daha fazla artırmak ve keşfetmek için gönderilen ilk resmi elçi olmakla birlikte elde ettiği bu ayrıcalıktan sonra Hürrem açıktan açığa İngilizlere karşı dostane bir tavır içine girmeye başlamış ve Portekiz saldırılarına karşı İngilizlerden yardım almayı başlamıştır. Roe'nun tüm çabaları sonuç vermiş ve İngilizler bölgedeki etkini artırmaya başlamıştır. Cihangir'den sonra tahta Hürrem'in geçmesiyle birlikte Roe'nun temellerini attığı bu ilişki daha da gelişme göstermiştir. Roe, çeşitli faaliyetlerinin ayrıntılı kayıtlarının olduğu ve karşılaştığı sayısız zorlukları anlatan, Roe'nun günlükleri adıyla bilinen eserini bizlere bırakmıştır. Bu eser Cihangir dönemi tarihinin ve İngilizlerin bölgedeki gücünün temellerinin nasıl atıldığını görebileceğimiz önemli kaynaklarından birini oluşturmaktadır.

Aynı zamanda Roe'nun günlükleri saray ve hükümdarlık ailesinin tüm önde gelen üyelerinin karakterleri hakkında da ilginç bilgiler vermektedir. İleriki konularda göreceğimiz üzere en ufak ayrıntıyı dahi kaydetmiştir. Buda Babürlü sarayı ve halkı hakkında bize bilgi geniş bilgiler sunmaktadır.

---

¹⁴Bayur, s. 185.

BÖLÜM 2: HÜKÜMDARIN RESMİ HAYATI

2.1. *Darşan* Merasimi

Babür İmparatorluğunda Hükümdar sabah namazından sonra kendini bir pencereden gösterirdi ve bu merasim *Darşan* olarak adlandırılıyordu.¹⁵ Ekber, döneminde başlayan bu uygulama¹⁶ Cihangir ve Şah Cihan döneminde de devam eden, Alemgir döneminde ise sona eren egemenlik anlayışını sergileyen bir saray ritüelidir.¹⁷

Bu törenin Babürlü Sarayı'na Ekber döneminde girmesinde elbetteki onun ortaya attığı “*Din-i İlahi*” fikri etkili olmuştur. Genel olarak Ekber, egemenliğini hem Müslümanların hem de Hinduların anlayabileceği ve onaylayabileceği bir şekilde tanımlamaya yönelik politikalar izlemiştir. Bu merasim de Hindulara yönelik bir politikası olduğu söylenebilir. Çünkü *Darşan* denilen bu merasim kutsal Hint hükümdar anlayışından ileri gelmektedir. Babürlüler ise kendilerini halkın üzerinde doğan bir güneş gibi görmelerinden ötürü sabah namazı sonrası, bir Hint hükümdarı ya da Hindu tanrısı gibi güneş doğarken ortaya çıkar ve kulları önünde belirirlerdi. Böylece Babürlülerde güneş, bir meşruiyet simgesidir.¹⁸ Bu merasimde onun Hindu terimlerine göre meşruiyetinin kanıtıdır. Bu adet, hükümdarı Müslüman kimliği olmaksızın Hindu toplumuna karşı manevi bir rehber olarak gösteriyordu.¹⁹

Sanskrit dilinde ulu veya kutsal bir kişiyi görmek anlamına gelen *Darşan*, hükümdarın sadece kendisini gösterdiği bir merasim değildir. Bu seremoni sırasında aşağıya bir sepet sarkıtılır ve halk bunun içine dilek ve şikâyetlerinin bulunduğu dilekçeleri koyardı.²⁰ Böylece halk bir aracı olmadan doğrudan doğruya istek ve şikâyetlerini

---

¹⁵ Harbans, Mukhia, **The Mughal of India**, Blackwell Publishing, 2004, s. 173.

¹⁶ Bonnie C. Wade, **Imaging Sound: An Ethnomusicological Study Of Music, Art, And Culture In Mughal India**, University Of Chicago Press, 20 July 1998, s. 12.

¹⁷ Mukhias. 173.

¹⁸ Ebba, Koch, “The Intellectual and Artistic climate at Akbar’s Court”, **The Adventure of Hamza: Painting and Storytelling in Mughal India, Exhibition Catalogue**, ed. John Seyller, London and Washington, 2002, s. 21.

¹⁹ Douglas E., **Streusand, Ateşli Silahlar Çağında İslam İmparatorlukları: Osmanlılar, Safeviler, Babürlüler**, çv. Bahar Fırat, Ufuk Yayınları , İstanbul, 2013, s. 247.

²⁰ Bayur, s. 416.

Hükümdar'a sunmuş oluyordu. Ayrıca *Darşani* denilen bir takım Brahmanlar varmış ki onlar, sabah hükümdarın yüzünü görmeden ne bir işe bakar nede yemek yerlermiş.²¹

Darşan merasiminin gerçekleştiği, Agra sarayındaki bu pencere Saray kulesinin bir parçasıdır. Sekizgen olarak tasarlanan kule beyaz bir köşke sahiptir. (*Ek 1*) Bu pencere; Cihangir zamanında sıkça kullanılmıştır.²² Cihangir dönemindeki bir diğer uygulama da dilekçelerin toplanması için zincir sarkıtılmasıydı. Cihangir'in eşi Nur Cihan'ın; *Darşan*'da Cihangir'in yanında oturduğu ve idari görev olarak halkın isteklerini dinlediği bilinmektedir.²³ Nur Cihan'ın bu törende olması bize Cihangir döneminde kadınların da bu merasimde bulunduğunu göstermektedir. Merasimde, sadece hükümdar değil, her türlü yönetici ve hanedan ailesine mensup kişiler de hazır bulunuyordu.

Cihangir bu uygulamaya sıkı sıkıya bağlıydı. Hasta olduğu dönemlerde bile her gün devam eden bu uygulama zamanla değişmez bir gelenek haline gelmiştir. Hükümdar aynı zamanda burada yeni gelen filleri, Mansabdar birliklerini inceler, fillerin dövüşmesi ve süvari birliklerinin geçişini izlerdi.²⁴ Cihangir; bu merasimlerin ardından bir iki saatlik uyku için hareme döner ve akşam *Darbar*'a geçerdi.²⁵

Darşan merasimi Osmanlı Devleti'ndeki Cuma Selamlığı ile bir takım benzerlikler göstermektedir. Osmanlı Devleti'nde halk-hükümdar ilişkileri açısından Cuma Selamlığı'nın önemli bir yeri vardır. Kuruluşunun ilk zamanlarından itibaren halkın dileklerini, şikâyetlerini bildirdikleri ve Yıldırım Bayezid'in, sabah erken saatlerde yüksek bir yere oturup haksızlığa uğrayanları dinlediği bilinmektedir. Yine halkın padişaha şikâyette bulunabileceği birçok vesile bulunmaktadır fakat bunların arasında Cuma namazının ayrı bir önemi vardır. Cuma selamlığı sırasında halk bizzat padişaha şikâyetlerini ve isteklerini bildirme fırsatı bulur, arzuhaller toplanırdı.²⁶ Her iki tören de halk-hükümdar ilişkileri açısından önemlidir. Bu merasimler sayesinde, halk-hükümdar bütünleşmesi, adil bir yönetim sağlanması ve halkın doğrudan hakkını arayabilme fırsatı

---

²¹ Bayur, s.416

²² Ram Nath, **Private Life of the Mughals of India: 1526 – 1803 A.D.**, Rupa & Company, 2005, s. 192.

²³ Soma Mukherjee, *Royal Mughal Ladies and Their Contributions*, Gyan Books, New Delhi, 2001, s. 140.

²⁴ Abraham, Eraly, **The Mughal World: Life In India's Last Golden Age**, Penguin Books India, 1 January 2007, s. 44.

²⁵ Ansari, a.g.e., s. 25.

²⁶ Mehmet, İpşirli, "Osmanlılarda Cuma Selamlığı", **Prof. Dr. Bekir Kütükoğluna Armağan**, İstanbul, 1991, s. 460-463.

bulması son derece önemlidir. Diğer yandan Cuma Selamlığı, *Darşan* merasimi gibi katı kurallara sahip değildi.

Hükümdar her sabah pencereden kendini göstermek zorundadır. Roe eserinde yeterli bir sebep olmadan bir gün İmparatorun kendini göstermemesi durumunda isyan çıkabileceğini hatta ikinci günün asla affedilmeyeceğini söylemiştir. Cihangir'in herkesi dinlediğine ve asla reddetmediğine de dikkat çekmiştir.²⁷ Halkı memnun etmek için kapısının daima açık olması ve halk tarafından görülmesi gerekiyordu.

Roe bu merasimi şu şekilde tasvir etmiştir; “*Cihangir'in yanında iki adet bukledi, ellerinde yelpaze olan hadımlar bulunuyordu. Bu hadımlar hükümdarı serinletiyordu. Bir sürü hediyeye ve lütuflar alıyordu. İmparatorun ipek ipi vasıtasıyla bahşettiği hediyeler sergileniyordu. İmparatora verilen hediyeler ise başka bir araçla yaşlı bir görevli tarafından delikle yukarı çekiliyordu.*”²⁸ Roe'nun aktardıkları ışığında bakacak olursak bu tören sadece dilekçelerin sunulduğu bir tören değildi. Aynı zamanda hükümdar bu merasim sırasında birçok hediyeyi de kabul ediyordu.

Devlet ve halk arasındaki en önemli iletişimin sağlandığı merasime Babür İmparatorluğu oldukça önem vermiştir. Bu merasim halkın istek ve şikâyetlerini doğrudan iletebildikleri bir kanal olduğu için toplumun beklentilerini anlamak açısından çok önemli bir noktaya sahiptir. Halk açısından bakıldığında ise kendilerinin doğrudan iletişime geçebileceği bir merci olması, onların memnuniyetini sağlamak açısından önemlidir. Diğer yandan bu merasimin Babürlü saray adetlerindeki önemli bir yere sahip olmasını göz önünde bulunduracak olursak, Hint kültürünün saraya ne derece etkili olduğunu görmemiz mümkündür.

2.2.Darbar ve Saraya Kabul

Resmi görüşmelerin ve saray törenlerinin yapıldığı en önemli yer *Darbar*'dır.²⁹ *Darbar* sarayın en önemli bölümlerinden biridir. Burada her türlü devlet işleri görüşülür, yabancı elçiler kabul edilir ve çeşitli törenler burada gerçekleşirdi. *Darbar*'da, birçok İslam devletindeki divan kültürünün bir benzeri olan *Divan-i-am* toplantısı gerçekleşirdi.

---

²⁷ Roe, s 106.

²⁸ Roe, s. 321.

²⁹ Khaleghi, Motlagh, “Bar”, *Iranica*, vol. III, London & New York, 1989, s.730.

Darbar, özellikle İran geleneğindeki divanla daha çok benzerlik gösterir. İran'daki *Darbar* ile Babürlülerdeki *Darbar* arasında ki benzerlikler ise şöyledir: İran'da Babürlülerde olduğu gibi nevruz kutlamaları, elçiliklerin kabulü, resmi görüşmeler gibi birçok tören burada yapılırdı. Yeri öpme, eğilme vb. selamlama ritüelleri yine İran'da da mevcuttur. Bir başka benzerlik ise normalde saray içinde bulunan bu bölümün, bahar ve yaz aylarında bazen bahçeye kurulmasıdır.³⁰

Darbar, etrafı tırabzanlarla çevrilerek üç bölüme ayrılmıştır. Tırabzan denilen bölüm *Darbar* meclisinin mimari yapısı katman şeklidir en tepede Han'a ait bir loca bulunur daha sonra merdiven şeklinde geniş basamaklar haline aşağı doğru iner. (*Ek-2*) Kişiler rütbelere göre bu katmanlarda bulunurlardı. Han'ın tahtının olduğu bölümün hemen aşağısındaki bölümde daha yüksek rütbeli kişiler bulunurdu.

Darbar'da herşey tüm detaylarına kadar kontrol edilmiştir. *Darbar*'dan kimse izin almadan ayrılamaz ya da oturamazdı. Girişin karşısında nebe denilen müzisyenler vardı. Biri *Darbar*'a girdiğinde tahta yaklaşırken üç kere sağ elini yere koyar ve eğilerek resmi selamlamasını yapardı.³¹ Buradaki her şey bir kurala bağlıydı. Öyle ki hükümdarın karşısında kimse mavi renk giymemeliydi çünkü bu matemin rengiydi.³²

Darbar'da hükümdar içeri girdiğinde büyük bir sessizlik sağlanırdı. Saray eşrafı, hükümdar geldiğinde, herhangi bir gürültü, ses ya da hareket yapamazdı. O kadar sessiz bir ortamdı ki herhangi biri diğerine gizli bir şey söylese, bu diğerleri tarafından duyulurdu. Hiç kimse işini ya da çalışmasını bitirmeden oradan ayrılamazdı.³³

Roe'da saraya geldiğinde *Darbar*'a katılmış ve oradaki izlenimlerini eserinde kaleme almıştır. Roe saraya geldiğinde, giriş kısmında iki kişi Roe'yu karşılamış ve ona eşlik etmiştir. Birinci kısma girdiğinde ilk selamlamasını yaptıktan sonra ikinci ve üçüncü kısımda da yine reverans yaptığından bahsetmiştir. Selamlamasını yaparken daha önce izin alarak kendi ülkesinin geleneklerine göre yapmıştır.³⁴ Her ne kadar Roe bunu kendi için yapılmış bir ayrıcalık olarak aktarsa da Babür İmparatorluğu'nda yabancı elçilere,

³⁰ Bknz. Khaleghi Morlahg, s. 730-734. Bu makalede, en eski zamanlardan Pehlevi dönemine kadar var olan, İran'da ki darbar geleneğinden bahsetmiştir.

³¹ Annemarie, Schimmel, **The Emperor of the Great Muhgals**, çv. Corinne Attwood, London, 2004, 66.

³² Edward Terry, **A Voyage to East India**, printed for W. Cater; S . Hayes; J. Wilkie; and E. Easton, at Salisbury, London, 1777,s. 381.

³³ Francisco, Pelsaert, **Jahangir's India: The Remonstrantie of Francisco Pelsaert**, Almanca'dan Çeviren W. H. Moreland, W Heffer And Sons Ltd, Cambridge, 1925, s. 66.

³⁴ Roe, s.108

kendi geleneklerine göre selamlama yapmaları hususunda izin verilirdi.³⁵ Fakat Osmanlı Devletine baktığımızda bir takım farklılıklar mevcuttur. Osmanlı Devleti'nde elçiler padişah huzuruna çıkarıldıklarında onlara zorla yer öptürülürdü. Hatta bazen bu zorlama şiddet derecesine varıyordu. Mesela, 1668'de İstanbul'a gelen Rus elçisi, sultanın huzurunda fazla eğilmeyi kabul etmemiş, bunun üzerine görevliler elçinin başını sert bir şekilde yere çarpmıştır. IV. Mehmet ise elçinin bu tavırları üzerine kovulmasını emretmesi üzerine sadrazam, elçiyi ve beraberindekileri tokatlayarak kovmuştu. Osmanlı Devleti'ne gelen her elçi ne amaçla gelirse gelsin elçilik kurallarına göre hareket etmek zorundaydı.³⁶

Hem Babürlü hem de Osmanlı Devleti'nde elçilik görevi yapmış olan Roe, Osmanlı Devleti'ni dönemin diğer bir Türk devleti olan Babürlüler ile de karşılaştırmıştır. Osmanlı sarayında Babür sarayında olduğundan çok daha büyük bir tören ve gösterişle karşılaştığını belirtmiştir. Fakat Babürlü İmparatoru'nun Osmanlı sultanına göre çok daha nazik ve ince olduğunu da ifade etmiştir. Osmanlı sultanı ile konuşmasını, "Boş bir imajla konuştum." diyerek tanımlamıştır. Osmanlı Devleti'nin her açıdan daha büyük bir devlet olduğunu, divana derin bir sessizliğin hâkim olduğunu ve Babürlüler'de yaşamın daha insanca ve onurlu olduğunu yazmıştır.³⁷

Saraya gelen elçiliklerin saraya kabulü sırasında giyilen kıyafetler hususunda ise; Roe görüşmeden önce kendi ülkesinin kıyafetlerini giymek için de izin aldığından söz etmiştir.³⁸ Buda göstermektedir ki yabancı devletlerin temsilcilerinin kendi kıyafetleriyle sarayda bulunmalarına izin verilirdi fakat bunun için izin alınması gerekiyordu.

Roe; hükümdarın yanına geldiğinde sarayın çok büyük olduğunu görmüştü. *Darbar*'da her kesimden insan vardı. Hükümdar ise en üste ayrı bir locada oturuyordu. Roe

---

³⁵ Eraly, *Emperors Of The Peacock Throne: The Saga Of The Great Mughals*, s. 279.

³⁶ Ömer, Düzbakar, "XV-XII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Elçilik Geleneği ve Elçi İaşelerinin Karşılanmasında Bursa'nın Yeri" Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi - The Journal of International Social Research, Volume 2/6, Winter, 2009, s. 186. Thomas, Roe, *The Negotiations of Sir Thomas Roe in his Embassy to the Ottoman Porte From The Year 1621-1628, Inclusive*, Printed by Samuel Richardson, London 1740, s. 37-38

³⁷ Başer, s.54

³⁸ Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s 108.

eserinde *Darbar*'ı tasvir ederken bir tiyatro salonuna benzetmiş, Hükümdarın bir aktör gibi yükseldiğini söylemiştir.³⁹

Darbar sarayın en önemli bölümlerinden birisidir. Bir çok etkinlik burada gerçekleşirdi. *Darşan*'dan sonra *Divan-ı Âm (Ek-3)* toplantısı burada gerçekleşirdi. Bu toplantı, Ekber döneminde sabah dokuzda düzenlenirken, Cihangir akşamüzeri düzenlemeyi tercih etmiştir. Bu toplantılar Şah Cihan ve Alemgir döneminde ise yine sabah saatlerinde gerçekleşmiştir. Bazen günde iki kere toplanıldığı da görülmektedir. *Divan-ı Âm*'a saray eşrafı ve dilekçe iletmek isteyen kişiler katılır ve hepsi bir çatı altında toplanırdı.⁴⁰

Divan-ı Âm, özellikle Şah Cihan döneminde bir takım gelişmeler göstermiştir. Mesela halılarla süslenmiş olan *Divan-ı Âm*'a Şah Cihan tahtı ile birlikte dışarıdan getirilirdi. Tahtı, altın sütunlarla desteklenmiş sarkıt incileri olan gölgeliği değerli taşlarla süslenmişti. Nadiren, yüksek rütbeli emirler, koyu kırmızı kaşmir şallar ile kaplı minderler üzerinde oturmalarına izin verilirdi. Kokulu sular etrafa sıkılır ve ayrıca dans eden kızlar da bulunabilirdi.⁴¹

Gün doğumunun ilk saatleri bu şekilde geçtikten sonra *Divan-ı Has (Ek-4)* denilen özel görüşmelerin yapıldığı odaya geçilirdi. Burada diplomasiyle alakalı daha hassas konular görüşülürdü.⁴² Burada, istekler incelenir, vergiden sorumlu kişiler raporlarını sunar, bazen fakir insanlara sadaka dağıtılır, bazen de hükümdar sanatçıların eserlerini görür ya da planlar ve binalar üzerine konuşulurdu. Bu ve bunlar gibi daha birçok konu burada görüşülürdü.⁴³

Gusülhane zamanla siyasi tartışmaların yapıldığı bir yer olmaya başlamıştır. Roe'a göre bu görüşme sırasında hükümdara oldukça yakın olunuyordu. *Divan-ı Has*'da görüşülen birçok özel konu yine burada görüşülürdü.⁴⁴ Sarayın bu bölümü sadece hamam olarak kullanılmazdı.

Herhangi bir özel törende mesela, nevrüz ve doğum günü merasimlerinde *Darbar* için dikdörtgen biçiminde dikilen çadır zengin gölgeliklerle kaplanır, yere büyük İran

---

³⁹ Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s.108.

⁴⁰ Eraly, *The Mughal World: Life in India's Last Golden Age*, Penguin Book, s. 44.

⁴¹ Schimmel, s. 67.

⁴² Mitchell, s. 164.

⁴³ Schimmel, s. 68.

⁴⁴ Mitchell, s. 109, 164.

halıları serilir ve daha birçok zengin kumaş ve mücevherlerle dekore edilirdi. Saraydakiler hükümdarın yüksekte olan tahtının etrafını çevirirlerdi.⁴⁵

Görüldüğü üzere *Darbar* sarayın her şeyi demektir. Devlet meseleleri törenler ve daha birçok saray işleri burada gerçekleşirdi. Elçilerin kabulü, devlet meseleleri, özel günler davetler ve daha birçok olay burada gerçekleşirdi. Özellikle Şah Cihan döneminde *Divan-ı Âm* ve *Divan-ı Has* gibi toplantılar düzenlenmişti.

2.3. Hükümdarın Doğum Günü

Babürlüler’de, hükümdarın doğum günü kutlamaları oldukça önemli törenler arasında yer alırdı. Her ne kadar doğum günü özel hayata ait bir durum olmasa da adeta resmi bir tören şeklinde gelişirdi. Bu merasim, Hindu geleneğinden gelen bir takım ritüellerin etkisiyle ortaya çıkmış bir uygulamadır. Özellikle doğum günü kutlamalarında gerçekleştirilen tartı töreni, Hindu geleneğinin varlığının en önemli kanıtıdır. Çağın diğer İslam imparatorluklarına baktığımızda bu tarz kutlamalara pek rastlayamayız. Buda Hindu etkisinin olduğu fikrini güçlendirmektedir.

Tartı törenleri hükümdarın güneş ve ay takvimlerine göre doğum günlerinde yapılırdı ve bazı mallar hükümdarın ağırlığınca dağıtılırdı. Güneş takvimine göre belirlenen doğum gününde, altın, ipek, bakır, hububat ve tuz; ay takvimine göre belirlenen doğum gününde ise gümüş, kalay, giysi, sebze ve meyve gibi mallar dağıtılırdı. Bu seremoni de *Darşan* merasimi gibi en temel Hindu ritüellerinden biri olan *rayjab-hisheka* (krallık yıkanma merasimi) ile benzerlik gösterirdi. *Rayjab-hisheka* hükümdarın statüsünün, yeryüzündeki tüm elementleri kendisinde toplayan kozmik varlığını simgelediğini ortaya koyardı. Tabii ki bu tartı töreni Babürlü hükümdarlarını Hindu kralı yapmıyordu. Fakat bu sayede egemenliklerini Hindu terimlerine göre ilan etmiş oluyorlardı. Yine *Darşan* merasiminde olduğu gibi halkın günlük şikâyetlerini dinlemek üzere hükümdarlar hazır bulunuyorlardı.⁴⁶

Roe imparatorun doğum gününe iki kere katılma fırsatı buldu. İlkinde (2 Eylül 1616 Acmir’de) tartılma törenini kaçırdı fakat diğer kutlamalara tanık oldu. İlk tasvirleri biraz

⁴⁵ Donald F. Lach, Edwin J. Van Kle, “Asia in the Making of Europe”, **A Century of Advance**, volume 3 A Century of Advance, c. 3., The University of Chicago, Chicago, 1998, s. 638.

⁴⁶ Streusand, s. 247.

yetersiz kalmıştır. Altın zincirli ziller ile süslenmiş kraliyet filleri, altın mobilyalar, yaldızlı afişler ve bayrakları bu törende gözlemlemiştir.

On iki adet filin imparatorun önünden geçtiğinden bahseden Roe; selamlama ile ilgili şu ifadelerle yer vermiştir. İlkinin “*başında ve göğsünde yakut ve zümrütle kaplı bir plaka olduğunu ve tamamının eğilip majestelerine güzel bir şekilde reverans yaptıklarından*” söz etmiştir.⁴⁷

İkinci seferinde ise Mandu şehrindeyken bütün kutlamalara tanıklık etmiştir (1 Eylül 1617). Bahçenin ortasında beş köşeli bir yıldız dikiliydi, burada terazi ince altından yapılmış enine kirişle sabitlenmişti ve terazi yoğun altınlarla birlikte değerli taşlarla bezenmişti. Tartılma merasiminin önemi oldukça büyüktür. Nitekim bu Babürlü İmparatorluğu’nun gücünün ve zenginliğinin bir göstergesiydi.⁴⁸ Dev terazinin değerli taşlarla süslenmiş olmasının da nedeni bundan kaynaklanmaktadır. İmparator alana gelmeden önce tüm hanedan mensupları halının üzerinde oturlardı. Cihangir’in üzeri elmas, yakut ve inci gibi birçok mücevherlerle doluydu ve tüm parmaklarında bir tanesinde üç mücevher olmak üzere çeşitli yüzükler vardı. Bu şekilde imparator teraziye çıkar, oturur ve tartılırdı. Ona karşı tartılan her şey dikkatli bir şekilde taşınırdı. Gümüş hariç hiçbir şey dağıtılmazdı. İlk olarak gümüşten çanta teraziye konulur ve altı kere değiştirilirdi. Sonra altın mücevherler ve değerli taşların hepsi çantalarla getirilip teraziye yerleştirilirdi. Bunlar altından bez, ipek, keten, baharat ve her türlü güzel objelerle değiştirilirdi. Tartılma işlemi birden fazla kere tekrarlanıyordu. Bu noktada Cihangir’in karşısında yer alan ağırlıklar altın, para ve değerli taşlardan oluşmak üzere her tartılma esnasında değiştiriliyordu. Bu ağırlıklar arasında tahıllar, yağlar, değerli giysiler de bulunmaktaydı.⁴⁹ Terazinin diğer kefesinde değerli eşyaların bulunması veya tahılların, yağların, elbiselerin yer alması ilk bakışta yadırganabilir. Ancak bu oldukça ince düşünülmüş bir saray âdetidir. Nitekim Cihangir’in ağırlığına oranla yüklenen değerli taşlar saraylılara dağıtılıyordu. Tahıllar, yağlar, elbiseler ise halka dağıtılıyordu.⁵⁰ Hiç şüphesiz bu memnuniyetle karşılanıyordu. Bu hediyeleşme

⁴⁷ Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s. 252-253.

⁴⁸ Ethan Carlson, *Power, Presents, and Persuasion: Early English Diplomacy with Mughal India*, Department of History, s. 1.

⁴⁹ Antje, Flüchter, “Weighing the Mughal”, *Structures on the Move*, Springer Berlin Heidelberg, 2012, s. 147.

⁵⁰ Flüchter, s. 147. Stanley, Lane-Pole, *Mediaeval India: Under Mohammedan Rule: (A.D. 712-1764)*, Lahore: Sang-e-Meel Publications, 1997, s. 313-314.

doğrudan hükümdar ve halk arasında sıkı bir bağ oluşturunuyordu. Dolayısıyla Cihangir her sene ne kadar kilo alırsa halk nezdinde bu durum o kadar neşeyle karşılanıyordu.

Bu tören imparatorun teraziden ayrılıp gümüşten yapılmış fındık, badem, meyve ve baharatların üzerine monte edildiği tahtına oturmasıyla sona ererdi. Akşam olduğunda ise hükümdar, ailesiyle birlikte şarap içerdi.⁵¹

2.4. Babür İmparatorluğu'nda Nevruz

21 Mart 1584 tarihinde İmparator Ekber Tarih-i ilahi (İlahi Dönem)'yi tanıttı. Onun güneş takvimindeki ay ve gün adları Zerdüşterinkiyle aynıydı. Yazdegird veya Celali aylarının aksine Ekber, İlahi Takvim'in aylarına ek sıfatlar yükledi. İlahi Takvim festivalleri Ayn-i Ekberi'de tanıtılır. Bunların birçoğu Zerdüştlüğe ait şeylerdi. Babürlüler'de kullanılan tek düzenli takvim Nevruz'dur.⁵²

Ekber döneminden önce çok rastlanmasa da Yeni Yıl kutlamaları düzenleniyordu. 1505 yılında Babür, Nevruz anısına bir şiir yazmıştı. Fakat Afgan savaşından sonra Babür kanunlarını açıkladığında, bunun Şeriat tarafından onaylanmadığını söyleyerek Yeni Yıl'ın kutlanmasını reddetti. 1554 yılında Hümayun, Safevi yöneticisi ile birlikte Herat'ta Nevruz'u kutlamıştı. Başlangıçta 1546 yılında Kâbil'deki bahar festivalini yasaklasa da Nevruz'un, çocuğu Ekber'in sünneti ile çakışması sebebiyle, yumuşamış ve sakin, sade bir kutlama gerçekleştirmiştir.⁵³

Ekber'den önce Nevruz'un varlığı bilinse de Babür İmparatorluğu'nda tasvip edilen bir bayram olduğunu söyleyemeyiz. Genel olarak Zerdüşt dini bayramı olarak kabul edildiği için Ekber'e kadar Babür İmparatorluğunda bu bayramın kutlandığını söylemek mümkün değildir. Çünkü bir grup İslam tarihçisi bunun Zerdüştlük'ten geldiği çıkarımını yaptığı için Babürlüler'in de aynı nedenlerden dolayı Nevruz konusunda çekinceleri vardı. Ekber döneminde ise çeşitli dinlerden bir takım unsurlar bir arada kullanılmış ve kendisi *Din-i İlahi* adını verdiği bir düzen fikri üzerinde çalışmıştır. Onun bu serbestliği ile Babür İmparatorluğu'nda Nevruz kutlanmaya başlanmış ve

⁵¹ Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s. 412-413.

⁵² Stephen P. Blake, *Time In Early Modern Islam*, Cambridge, 2013, s. 89.

⁵³ Blake, s. 90.

önemli hale gelmiştir. Mesela Ekber, kazandığı bir savaş sonrasında zaferini kutlamak yerine Nevruz kutlamalarına katılmıştı.⁵⁴

Ekber'in ilk Nevruz kutlamaları 1582'de gerçekleşti. Bu dokuz-gün kutlamalarına benzer niteliktedir. İlk gün ve son gün en önemli günlerdi: her iki günde de Ekber büyük meclisler düzenledi, devlet memurlarına para, at, onur, elbiseler vererek ve rütbelerini artırarak ödüllendirirdi. On yedinci günün ortasında kendi soylularını konakta ziyaret eder ve onlara fil, deve, Arap atı, inci, yakut, altın ve pahalı kıyafetler alırdı.⁵⁵ Diğer toplumlarda olduğu gibi ateşten atlamak gibi ritüeller olmasa da Nevruz Babür zenginliğini açıkça temsil edecek bir şekilde kutlanıyordu. Diğer toplumlarla karşılaştırıldığında, Nevruz daha sade daha sıradan bir kutlama iken Babürlüler'de en azından saraylılar tarafından gerçekleştirilen gösterişli ve ihtişamlı bir kutlama şeklindedir.

Cihangir yeni yıl kutlamalarını babasından sonra da devam ettirmiştir. Büyük bir çadır halkın arasına kurulurdu. İpek ve altından halılar yeri kaplarken ipek ve kadife olanlar duvar halısı olarak kullanılırdı. Avluda, görevlilerin çadırları sıralanırdı. İlk ve son gün Cihangir; unvanlar, hediyeler dağıtır diğer günler soylularının çadırlarını ziyaret ederdi. Festivallerin canlılığını sağlamak için şarap ve uyuşturucu gibi İslami yasakları kaldırırdı: "Sarhoş edici içki ya da afyon kullanmak isteyen olursa bunlardan kimsenin mahrum bırakılmaması gerektiği emrini verdim" söylemi bunun göstergesidir.⁵⁶

Ekber döneminde olduğu gibi burada da etrafındaki görevlilerin onurlandırılmasına rastlarız. Nevruz, yeni rütbe ve onurlandırmaların verilmesi için bir vesile haline geldi ve özellikle her sene ilkbaharda yapılan şenliklere dönüştü. Cihangir'in kendi eserinde Nevruz kutlamalarına büyük yer vermiştir. Eserini kaleme alırken her yeni yılın başlangıcı olan Nevruz kutlamalarını anlattıktan sonra diğer olayları anlatmaya başlamıştır. Saltanatının ilk Nevruz'u 11 Mart 1606 tarihine denk gelmiştir ve bu kutlamaların detaylarını, diğer yıllarda olduğu gibi, Tüzüğünde anlatmıştır.⁵⁷ Aynı esnada Sir Thomas Roe da Babürlü sarayında hazır bulunmaktadır.

---

⁵⁴ Sir Richard Burn, **The Cambridge History Of India**, Vol. IV, Cambridge, 1937, s. 125.

⁵⁵ Blake, s.90

⁵⁶ Jahangir, **Tuzuk-i Jahangir**, Translated by A. Roger, Edited by H. Beveridge, vol I-II, New Delhi, 1978, vol I., s.49.

⁵⁷ Nevruz kutlamalarının daha detaylı tasviri için bkz., Jahangir, a.g.e.

Sir Thomas Roe eserinde, Cihangir dönemindeki bu Nevruz kutlamalarını Tüzük ile benzer şekilde tasvir etmiştir:

Akşam Nevruz başladı. Bu yeni yılı kutlayan bir gelenek, tören ilk yeni ay'dan sonra başlar. Bu Perslerde 9 gün adıyla anılan gösteriye benzer, bu nedenle antik temelleri çok uzun değildir. Darbar sarayında, kralın arkasından çıktığı yerde, yerden ayaklarına kadar çiçeklerle bir taht dikilmişti, alanda 56 adımlık ve 43 metre genişlikte bir tırabzan vardı, altın, ipek ya da kadife kumaştan bir gölgelikle üzeri kapalıdır. Tepesinde İngiliz kralı, leydim, kraliçe Elizabeth, Londura yerlisinin eşinin olduğu bir resim vardı. Ayaklarının altına güzel Fars halısı koyulmuştu. Bir takım emirleri almak için tahtının önündeki küçük tırabzan hariç hepsi nitelikli olan adamlar Kral ile birlikte bu yere geldi. Bu meydanın içinde birçok gösteri için evler (biri gümüşten) ve bazı ilginç pazarlar kuruldu. Prens Sultan Hürrem'in sol tarafında bir çadır vardı, çadırın destekleri gümüş ile kaplıdır (Kral'ın tahtına yakın olan bazıları gibi). Oradaki meydan, ahşap ve sedef kakma maddeleri ve altın bezle kaplıdır. Başının üzerinde, değerli gibi gözükten inci saçaklı bir tül vardı, onun üstünde elma, nar, armut gibi içi boş olan altından meyveler asılıdır. Bunun içinde Kral zengin ince ve mücevher minderin üzerinde oturuyordu. Sarayın etrafı ve önü kadife ile çevrilmişti, genel olarak Şam kumaşı ve tafta, bir kısmı ise altın olan kumaşlar vardır, burada her şey onların büyüklüklerini ve zenginliklerini göstermek için ayarlanmıştı. Eskiden krallar her çadıra gider oradan kendilerini memnun eden hediyeleri alırdı ama şimdi bu değişti, Kral oturuyor ve ona gelen yeni yıl hediyelerini burada alıyordu. O normal Darbar saatinde geliyor ve aynı saatte dönüyordu. Burada kendisine her türlü insan tarafından sunulan büyük hediyeler tarif edilemeyecek kadar inanılmazdı. Festivalin sonunda ise etrafındaki kişileri ödüllendirdi.⁵⁸

Roe, Babürlü sarayında tanık olduğu bu festivalin etkileyici çevresini tasvir etmiştir. Görkemli ve değerli nesnelere en ince kadar göstermeye çalışmıştır, tıpkı bir "hanumefendinin işlemeli terliklerinin konulduğu kaplanmış dolabı"⁵⁹ gördüğü gibi.

⁵⁸Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s.142.

⁵⁹Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s. 145.

Yani soyluların eşleri de İmparatorluğun haremine gidiyor ve İmparatorun eşleri ile birlikte şenlikleri izleyebiliyorlardı.

Roe yine şunları söylüyordu, “...*neler olduğunu gördüm, hediyeler, filler, atlar ve Hint dansı yapan kızlar*”.⁶⁰ Babürlülerin bulunduğu coğrafya itibari ile filler bu kutlamalarda önemli yere sahipti. Ekber, bu tarz kutlamalarda türlü dinden insanların toplanıp tanışmasına vesile olması için fil, kaplan gibi hayvanların meydanlarda dövüştürülmesine önem vermiştir.⁶¹

Her gece bir başka soylu kendi evi veya çadırında Cihangir’in de katılımıyla kutlamalar yapardı. Özel konağı yapıldığından beri burada zengin hediyeler Cihangir adına kabul edilirdi.⁶²

Babür sarayında Nevruz’dan önce büyük hazırlıklar yapılırdı. Bütün devlet adamları bu hazırlıklarla meşgul olur herkes titizlikle çalışırdı. Hatta Roe sarayın bu meşguliyeti nedeniyle şahsi işlerini halledemediğinden yakınmıştı.⁶³ Nevruz zamanı devlet işleri görüşülmez ve sadece eğlenceler gerçekleşirdi.

Sir Thomas Roe 27 Nisan 1616 yılında Surat bakanı Leschke’ye gönderdiği mektupta şunları yazmıştır. “...*Eğer benden haberler bekliyorsanız... Tüm bu zaman boyunca sadece Nevruz eğlenceleri ile vakit geçirdik... Dinler sonsuz, yasalar yok. Bu karışıklıkta ne beklenebilir ki...*”⁶⁴ Buradan anlaşılacağı üzere Nevruz kutlamaları Babür Sarayında uzun süren bir bayramdı.

Cihangir dönemindeki kutlamalara bakıldığında, Babürlüler’in zenginliklerini net bir şekilde görebiliriz. Kullanılan mücevherler, kumaşlar, düzenlenen eğlenceler bu bayrama değer verdiklerinin ve ihtimam gösterdiklerinin bir kanıtıdır. Her ne kadar bunun bir İran bayramı olduğu düşüncesine sahip olsalar da Nevruz’un evrenselliği ve güzelliği bu imparatorlukta da hissedilebilir.

Şah Cihan da Nevruz kutlamalarını devam ettirmiştir. Yani Ekber’in getirdiği takvim sistemini devam ettirdi. Fakat o günlük zaman çizelgesine başka bir yenilik getirdi.

---

⁶⁰Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s.145.

⁶¹ Bayur, s. 131.

⁶² Bamber Gascoigne, s. 148.

⁶³ Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe...*, s. 142.

⁶⁴ Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe...*, s. 168.

Gündüzün ve gecenin geleneksel olarak güneşin doğuşu ve batışına göre bölünmesini, gündüz ve geceyi eşit parçalara bölmek için değiştirdi.⁶⁵

Alemgir dönemine geldiğimizde ise durum tamamen değişti. Alemgir dini yönden daha katı kurallara sahip bir yönetim anlayışı benimsedi ve bu anlayış Nevruz kutlamalarını da etkiledi. Resmi tarihçilerin; Pers krallarının bu kutlamayı kutsallaştırdıklarını ileri sürmesi nedeniyle bidat olduğunu söyleyen Alemgir saltanatının ikinci yılına gelindiğinde, Babürlü sarayında artık Nevruz kutlamalarını devam ettirmiyordu.⁶⁶ Saltanatının on birinci yılından sonra saray şarkıcılarının sarayda bulunmalarına izin verse de müzik ve dans yasaklandı. Hatta bir süre sonra bunların varlıkları bile dağıtılmıştı. Yine de enstrümantal müzik sarayda on birinci yılının sonuna kadar devam etti.⁶⁷

İmparatorlukta yılları sayma amacıyla uygulanan İlahi takvimi yürürlükten kaldırdı. Alemgir İlahi takvimi amaçları doğrultusunda sevebilir ve kullanabilirdi ancak Hicri yıl idari işlerde güçlülere yol açtığından bu takvimi kullanmıyordu. Bu yüzden her yılın Ramazan ayının birinci gününden başlamasına karar verdi. İlahi yılın kullanımına devam edildiği açık bir gerçektir, Alemgir onu güneşin doğum günü olarak kutluyordu. Alemgirname'de sık sık ilahi tarihler kullanılır. Alemgir'in aynı tarihleri taşıyan fermanları hala varlığını korumaktadır. İlginçtir ki Hindu takvimi 1621'in sonlarına kadar resmi olarak kullanılmıştır⁶⁸

2.5. Hükümdarın Ordugâhı

Babürlü hükümdarlarının sadece sarayla sınırlı bir hayatları yoktu ve çeşitli sebeplerden ötürü oldukça fazla geziye çıkarlardı. Bu geziler sırasında ve öncesinde birçok kurallar ve ritüeller mevcuttu. Hükümdar herhangi bir geziye çıkmadan önce bir takım törenler düzenlenirdi. Roe; Cihangir'in Acmir'den iki mil ötedeki karargâhına giderken düzenlenen bütün törenleri tarif etmiştir:

---

⁶⁵ Sri Ram, Sharma, **The Religous Policy Of The Mughal Emperors**, Asia Publishing House, London, 3. Edition, 1972, s. 107.

⁶⁶ Bayur, s. 247.

⁶⁷ Sharma, s. 127.

⁶⁸ Sharma, s. 127.

Majesteleri merdivenlerden inerken “sağlığına dua ettiler” kulağıma gelen sesler tıpkı top sesleri gibi yüksek tonluydu. Merdivenlerin dibine geldiğinde bir adam tabak üzerinde muazzam bir sazan balığı getirdi. Daha sonra bir başka tabakta kralın parmaklarını batıracağı nişasta gibi bir şey getirdiler. Önce balığa dokundu ardından alnında ovuşturdu.⁶⁹ Üçüncü kişi ise kralın, elmaslar ve yakutlarla işlenmiş kılıcını ve kalkanını bağladı. İmparator genellikle altın bir kemer takıyordu. Dördüncü kişi ise onun içerisinde 30 ok bulunan ok kılıfını sokuyor ve yayını omzuna astıyordu.⁷⁰

Bu gezilerde giydiği kıyafetler ise ayrı bir öneme sahipti. Herhangi bir gezi yada sefer sırasında Cihangir; zengin bir görünüme sahip olan ancak çok uzun olmayan, üzerinde kuş tüyü bulunan bir sarık giyiyordu. Sarığın bir tarafında tanımlayamadığım ceviz büyüklüğünde bir yakut asılı duruyordu. Diğer tarafında ise büyük bir elmas duruyordu. Kuşağından; hepsi delinmiş, burmalı büyük inciler, yakutlar ve elmaslardan oluşan zincirler sarkıyordu. Daha önce hiç bu kadar harikasını görmediğim, mükemmel üç çiftten oluşan inci bir kolye takıyordu. Dirseklerinde elmas setlerle süslenmiş pazibentleri vardı. Bileğinde üç sıra halinde duran birbirinden farklı inci setler vardı. Elleri çıplaktı ancak her bir parmağı farklı bir yüzükle donatılmıştı. İngiliz eldivenleri korsesinin altına sıkıştırılmış biçimde duruyordu. Paltosu kolsuz altın kumaştandı. Üzerinde bir çim kadar ince “Sinabaf” asılıydı. Ayaklarında inci çivilerle işlenmiş bir çift ayakkabısı vardı. Ayakkabısının burnu keskin ve yukarı dönüktü.⁷¹

Hükümdar ülke içinden bir geziye çıktığı zaman yanına, atlılar, askerler, memurlar, kadınlar ve çocuklardan oluşan 150.000 insan bulunurdu. Bunun yanında 10.000 kadar ihtişamı dışında başka bir iş için kullanılmayan fil ve topçu birlikleri.⁷² Hükümdarın gezileri, kendileriyle birlikte giden bu kalabalık ve gezi sırasındaki görkem nedeniyle herkesin üstünde bir etki yapmaktaydı.

Kıyafetlerinin giydirilmesinin ardından şahsına ait at arabasına, hizmetçilerinin eşliğinde binerdi. Bu araba; altın kadifeler ile süslenmiş ve dizginlenmiş dört at tarafından hareket ettiriliyordu. Her iki tarafında; yakutlarla süslenmiş, altın topuzları

⁶⁹ Bu balık ve ip; yolculuğa çıkan herhangi biri için şans getirmesi amacıyla kullanılıyordu.

⁷⁰ Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe...*, s. 232.

⁷¹ Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe...*, s. 322.

⁷² Valerie, Berinstain, **Mughal India: Splendour of the Peacock Throne**, trans. P.G. Bahn, London, 1998, s.138.

olan, ellerindeki atkuyruğuna benzeyen uzun demetlerle sinekleri kovalayan, haremağaları yürüyordu. At arabasının önünde davulcular, trampetçiler, yürüyordu. Bunlarla birlikte aynı zamanda majestelerinin altından yapılmış olan ve birçok yerinde yakut bulunan milli bayraklarını taşıyorlardı. Yedek atlar ve diğer şeyler yakut ve zümrütlerle süslenmişlerdi. İmparatorun arkasından; üç tane taht geliyordu. Bir tanesi altın kaplamaydı ve değerli taşlarla süslenmişti. İnciler ile işlemeli kırmızı kadife ile kaplıydı. Büyük bir inci ile derin ayakları halatlara asılıydı. Çizgileri zümrütler ve incilerle işlenmişti. Yanında yine değerli taşlarla işlenmiş yüksek altın tabureyi taşıyan bir uşak yürüyordu. Diğer tahtlar da bunun gibi altın kaplamaydı.⁷³

Yolculuk sırasında, iki sıralı çadırlar varmış, bunlardan biri mutlaka padişah ve ordudan bir günlük yol ileride olur ve gece konaklanacak yerde önceden kurulup hazırlanılarak yolcuları beklerlermiş. Böylece, geriden gelen yolcular konak yerine varında ilk işleri dinlenmek olurmuş. “Bunlara *pişhane*, yani önden giden ev denilmekteydi.” Padişah ile birlikte giden büyük beylerinde iki *pişhaneleri* varmış ve onlarda padişahın çadırının konulduğu yerin etrafına kurulmuş.⁷⁴

Birçok Türk devleti ve imparatorluğunda olduğu gibi Babürlü İmparatorluğu’nda da çadır geleneği mevcuttur. Sadece savaş sırasında değil bayramlarda ya da bir av partisinde de çadırlar kurulurdu. Daha öncede belirtildiği üzere kimi zaman *Darbar* ve Nevruz kutlanması gibi durumlarda hükümdar çadırı kurulurdu. Kurulan bu çadırlar saraydaki ihtişamı aratmayacak derecede görkemli idi. Ve hükümdarın çadırı rahatlıkla diğerlerinden ayrılabilirdi.

Cihangir’in gezilerini görmüş olan Hawkins, padişahın konaklayacağı ordugâhın Londra kentinden daha büyük yer kapladığından bahsetmiştir.⁷⁵ Ordugâhlar bir şehirde var olan bütün özellikleri içinde barındırıyordu. Mesela ordugâhın, hükümdar ve diğer beyler arasında kurulan olan pazarı ve çarşısı bile varmış. Dolayısıyla, hükümdar büyük bir geziye çıktığında, Delhi’nin başlıca tüccarları yani kentin önemli bir kısmının

---

⁷³Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe...*, s. 321 - 324.

⁷⁴Bayur, s. 424 - 425.

⁷⁵William, Foster, **Early Travels in India**, Oxford University Press, London, 1921, s. 104.

da yola çıkması demekti. Yolculuğa katılan tüccarlar kendi sattıkları eşyalardan gerektiği kadarını yanlarında bulundururlarmış.⁷⁶

Stephen Blake'e göre Babürlü Hükümdarları, zamanlarının yaklaşık yüzde 40'ını ordugâhlarda geçiriyorlardı.⁷⁷ Buna göre dört hükümdar, Ekber, Cihangir, Şah Cihan ve Alemgir, kısa gezileri hariç, altı aydan daha fazla yerleşik şekilde sarayda ikamet ederlerdi. Kalan diğer zamanlarını ise ordugâhlarda ya da uzun av seferleri ile geçirirlerdi.⁷⁸

Babürlüler ile karşılaştırıldığında Safevi hükümdarları saltanatlarının üçte birini gezilerle, üçte birini başkentte, geri kalan zamanları ise durağan bir şekilde geçirirlerdi. Osmanlı hükümdarlarına göre ise Safevi ve Babürlü hükümdarlarının başkentte kaldığı süre daha uzundur. Burada şunu belirlemek gerekir ki; Safevi ve Babürlüler defalarca başkenti değiştirmişlerdi, daha doğrusu hükümdar neredeyse başkent orası kabul edilirdi.⁷⁹

Hükümdar ve saray halkına ait çeşitli çadırların taşınması için "60 fil, 200 deve, 1000 katır ve 1000 adam" kullanılırdı. Bu çadırlar 10.000 m²'lik bir alana kurulur ve kanat adı verilen yüksek paravanlarla çevrilerek etraftan ayrılmış bir hale getirilirdi. Padişahın kendi çadırı ve harem çadırları da kanatlarla çevrilirdi.⁸⁰

Babürlü çadırları ile ilgili ilk tasvirleri Hümayun döneminde görebiliyoruz. Hümayun'un çadırı kırmızı Gucarat brokarı ile kaplı ve üzerinde altı adet kızıl güneşlikler mevcuttu. Altın ve her biri farklı birçok kumaş bulunuyordu. Çadırın direklerinin hepsi farklı renkte ve büyük bir platform üzerine inşa edilmişti.⁸¹

Çadır ile ilgili en ayrıntılı bilgileri Ekbername'de görebiliriz. Ekbername'de bulunan, pek çok tür ve amaca uygun yapılmış çadır tasvirleri yer almaktadır.⁸² Bu çadırlarda

---

⁷⁶ Bayur, a.g.e., s. 425.

⁷⁷ Stephen P., Blake, **Shahjahanabad: The Sovereign City in Mughal India:1639-1739.**, New Delhi:Cambridge University Press, 1993, s. 97.

⁷⁸ Jos, Gommans, **Mughal Warfare**, published by Routledge, London, 2002, s. 101.

⁷⁹ Gommans, s. 102.

⁸⁰ Bayur, s. 424

⁸¹ Abdul, Aziz, "Throne, Tents And their Furniture", **The Mughal Court and Its Institutions**, vol II, Al-Fasial, Lahore, 2002, s. 72.

⁸² Aziz, s. 74-77.

kullanılan malzemelere baktığımızda; brokar ve kadife kumaşlar, renk olarak ise kırmızı tercih edilmektedir.

Roe'nin bahsettiğine göre Cihangir'in çadırı, yaklaşık 800 metrelik kanatlar ile çevrilmişti. Çadırın dışı kırmızı renkteydi. Çadırın ortasına dört ayağı deniz kabuğu ile kaplı tahtı yerleştirilmişti. Çok yüksek bir şekilde olan bu çadırın üstündeki topuz altındandı.⁸³ Cihangir kampa varır varmaz kanallar aracılığıyla su getirilmesini emreder ellerini yıkar ve kendi köşesine çekilirdi.

Bu çadırlardan bazıları ise şunlardır; *Bargâh*, hükümdarın otağı olup, genellikle iki direk ve birçok sütundan oluşuyordu. Bu çadır sarayı yönetmek ve divanı gerçekleştirmek için kullanılıyordu. Bir başka çadır olan "Çift Katlı" anlamına gelen *Duashina Manzil*, hükümdarın yolculuğu sırasında uyumak ve ibadet etmek için kullanılırdı. Namazdan sonra kadınların ve dışarıdakilerin girişine izin veriliyordu. Aynı zamanda burası *Darşan* merasimi için de kullanılıyordu. Komutanlar ve memurlar için bazen tek bazen çift direkli *Zamindoz* çadırları bulunuyordu. Çadırların isimleri kuruluş şekilleri, amaçları, içindeki direk ve kapı sayısına göre değişiklikler gösterirdi.⁸⁴

2.5.1. Av Merasimi

Babürlü hükümdarları, bölge genelindeki saray ve ordu ile birlikte gerçekleşen seyahatlerde hayatta kalmanın öneminin bilincindeydiler. Bu nedenle kroniklerde hükümdarlar çadırlarını iki günden fazla, zevk veya manzara için dahi, aynı yerde bulundurmaması konusunda uyarılmışlardır.⁸⁵ Fakat Terry, Cihangir'in konakladığı yerde su temini iyiye burada üç, dört gün kaldığı ve ava gittiğinden bahsetmiştir.⁸⁶

Av Babürlü hükümdarlarının, en önemli eğlence araçlarından biridir. Babürlüler, av bahanesiyle ordusunu hem toparlar hem de av alanında askeri potansiyelini görmüş ve göstermiş olurdu. Bu gibi seferler genellikle dikkat çekmeyecek askerler ve ya mansabdarların koruması ile gerçekleşirdi. Aynı zamanda bu av merasimi, süvari

⁸³Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s. 325.

⁸⁴Ayrıntılı bilgi için bkz. Aziz, 74-75. Abū al-Fazl, *The Ain-i Akbar*, vol. I, çv. Henry Blochmann, Henry Sullivan Jarret, Asiatic Society of Bengal, Calcutta, 1873, s. 55.

⁸⁵Gommans, s. 100.

⁸⁶Terry, s. 402-403.

birliklerinin manevralarını uygulaması ve çalışması açısından da önemlidir. 100 km'lik bir alanda, tüm vahşi hayvanlar küçük bir alana sürülür ve hükümdar avı bu alanda gerçekleştirirdi.⁸⁷ Bu uygulama ise Alemgir dönemimin ortalarında kaldırılmıştır.⁸⁸

Av merasimi, en yararlı askeri eğitim kampı olurdu. Süvariler dahil bir çok askeri grup katılır ve bu merasimde savaşa benzer manevralar yapılırdı. Görüldüğü üzere, avın amacı sadece hayvan avlamak değil, bu uygulama ile birlikte askeri eğitimin gerçekleşmesi, sorunlu bölgelerin asayişinin sağlanması açısından da önemli bir olaydır denebilir.

Av, bazen de araştırmalar yapmak, istihbarat toplamak ve ya asi bölgelerin asayişini sağlamak içinde faydalı bir merasimdir. Bu gibi kontrol edilmesi gereken bölgeler ya başkent yapılır ya da av alanı olmaktadır.⁸⁹ Düzenlenen bu av partilerine kimi zaman kadınlarda katılırdı. Bir seferinde Cihangir, Rohtas'ta düzenlediği bir av partisinde, kardeşi ve diğer saray kadınlarının da yanında olduğunu söylemiştir.⁹⁰

Cihangir döneminde ateşli silahlar yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu ateşli silahlar av sırasında da tercih ediliyorlardı. Cihangir *Tüzük*'ünde avladığı hayvanlardan bahsederken kullandığı ateşli silah kullandığını belirtmiştir. Bunları ilginç bir deneyim olarak aktarmıştır.⁹¹

İslam ve adap kuralları gereksiz ve aşırı öldürmeye karşı uyarmasına rağmen, Avcılık onaltıncı ve onsekizinci yüzyıllara kadar Babürlüler'in temel taşlarından biri olarak varlığını sürdürdü.⁹² Fakat av konusunda Cihangir, diğer hükümdarlara göre daha az ilgiliydi ve ellinci yıldönümünde, kendi eliyle bir canlıyı öldürmeme sözü vermişti.⁹³

Roe, avlanan bir hayvanın hükümdar tarafından gönderildiğinde, herkesin bunu bir iyi niyet olarak değerlendirdiğinden bahsetmiştir. Bir keresinde, Cihangir kendi elleriyle öldürdüğü domuzunu Roe'ya göndermişti.⁹⁴ Diğer bir seferde ise, öldürdüğü şişman

---

⁸⁷ William, Irvine, **Army of the India Moghuls, Ram Nagae: Eurasia Publishing House, New Delhi, t.y., s. 189.** Ayrıca bkz. Gommans, s. 110..

⁸⁸ Irvine, s. 189

⁸⁹ Gommans, s. 111.

⁹⁰ Jahangir, vol. I., s. 130.

⁹¹ Jahangir, vol. I. s. 45, 83.

⁹² Gommans, s. 111.

⁹³ Jahangir, vol II., s. 35-36.

⁹⁴ Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s. 156.

yaban domuzunu onu neşelendirmek için göndermişti.⁹⁵ Cihangir'in avdan dönüşünde Roe; Cihangir'i ziyaret etmiş, onu avlanmış bir sürü kümes hayvanı ve balık arasında bulmuştu. İmparator aralarından istediği bir tanesini seçebileceğini söylemiş ve geri kalanı kraliyet ailesine dağıtmıştı.

---

⁹⁵Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s. 250.

BÖLÜM 3: HÜKÜMDARIN ÖZEL HAYATI

Tarihçiler Cihangir'i, zevk düşkünü, cesaretsiz ve kadınlardan kolayca etkilenen biri olarak tanımlamışlardır. Hatta bu konu ile ilgili Corinne Lefèvre Cihangir dönemi seyahatnamelerini üç gruba ayırmıştır; İlki 1605-1611 tarihlerini içeren cizvit papazı Jeromino Xavier ve Doğu Hindistan Şirketi temsilcisi William Hawkins'in eserlerinde bahsettiği adaletin uygulanmasına sıkıca bağlı gerçek bir hükümdar imajıdır. İkincisi 1611-1622 tarihlerini içeren İngiliz Büyükelçisi Sir Thomas Roe ve onun din işlerinden sorumlu memuru Edward Terry'nin bize sunduğu politik olarak zayıflamış ve Nur Cihan tarafından domine edilen bir Cihangir. Üçüncüsünde ise Cihangir'in saltanatının son dönemleri olan 1622-1627 yıllarını içeren Flemenk Francisco Pelsaert ve Romalı Pietro Della Valle'nin çizdiği sivil savaşın sınırlarındaki kötü haldir.⁹⁶ Aktarılan bu bilgilere rağmen Cihangir'in, özellikle kültürel manada yaptığı katkıları yadsınamayacak kadar önemli bir Babürlü hükümdarıdır.⁹⁷ Cihangir; egemen karakteri, doğaya ve estetiğe olan düşkünlüğü, sanatçı ruhu ve koleksiyon merakı ile çok yönlü bir kişiliğe sahiptir.⁹⁸ Büyük büyük dedesi Babür gibi bir otobiyografi bırakması, Cihangir'in çok yönlü kişiliğinin ürünlerindedir. Babürname kadar ünlü olmasa da Tüzük-i Cihangir de tanınmış bir eserdir.

Tüzük-ü Cihangiri hükümdarın kendisi tarafından yazılmış bir hatıratır. Saltanatının ilk 17 yılına kadar kendisi; daha sonra ise emri altındaki Mutemed Han tarafından yazılmıştır. Genel olarak objektif yazılmış olan bu eserde; birçok devlet adamı ve hükümdarlara gönderilen ve onlardan alınan mektuplar bu hatıralar arasında yer almaktadır.⁹⁹ Bu eserin doğası birçok yazar tarafından tartışılmıştır. Çünkü otobiyografik bir eser olmasına rağmen aynı zamanda dönem tarihi kitabıdır. Bunun sebebi olarak otobiyografik anlatımın içine sosyal, politik, ailevi ve edebi konularında dâhil edilmesidir. Bu tarz örnekleri Babür devletinin diğer hükümdarlarında da

---

⁹⁶ Corinne, Lefèvre, "Recovering a Missing Voice From Mughal India: The Imperial Discourse of Jahangir (1605-1627) in His Memoirs" **Journal of the Economic and Social History of the Orient**, Vol. 50, No. 4, 2007, s. 454-455.

⁹⁷ Gascoigne, s. 121.

⁹⁸ Mumtaz Ahmad Numani, "Emperor Nuruddin Muhammad Jahangir—An Appraisal of His 'Environmental Perspectives and Concerns Through the Mirror of History'", **International Journal of Applied Engineering Research**, Volume 8, Number 18 (2013), s. 2127.

⁹⁹ Bayur, s. 561.

görmekte mümkündür.¹⁰⁰ Tüm bunların yanı sıra Babürname ve Cihngirnameyi otobiyografi olarak incelemek onların tek bir kişinin bakış açısıyla anlatıldığı riskini beraberinde getirir.¹⁰¹

Cihangir, yirmi iki yıl süren saltanatı esnasında başarılı bir hükümdar olarak Babürlü tahtında kalmıştır. Her ne kadar yeni fetihler gerçekleştirilmedi de, Marata, Sih, Afgan, Bengal ve şehzade isyanlarını bastırmada oldukça ustaca davranmıştır. Onun tek zaafı ise, eşi Nur Cihan'ın nüfuzu altında kalmasıdır. Ataları gibi doğa aşığı olan Cihangir, Hindistan'ın birçok yerinin mimari eserlerle süslenmesinde önyak olmuştur. Agra, Lahor, Şeyhapura ve Keşmir'de bunun en güzel örneklerini görmek mümkündür.¹⁰² Yapılaşmanın önünü açmak için girişimlerde bulunan Cihangir, çıkarmış olduğu bir yasa ile vefat eden zenginlerin servetlerinin, yeni binaların yapımı, ibadethanelerin tamiri ve okulların inşası gibi alanlarda kullanılmasında karar kılmıştır.¹⁰³

Keşmir, Dal Gölü'ndeki Şalimar bağ, bahçe mimarisinin en güzel örneklerindedir.¹⁰⁴ 1634 yılında Cihangir'in vefatının ardından yapımı tamamlanan bu bahçe kraliyet ailesinin dinlenme ve eğlence yeri olarak kullanılmıştır.¹⁰⁵ Agra-Delhi ve Lahor'u birleştiren ana yolda, iki sıra halinde ağaç diktirilmesi, o devir için hiç uygulanmamış bir icraattır.¹⁰⁶ Şalimar Bahçesi, Cihangir'in Türbe Bahçesi ve Lahor Kalesi Bahçesi, bahçe tasarımı açısından üç büyük anıtsal örnek olarak gösterilebilir.¹⁰⁷ Cihangir estetik konusunda ciddi bir uzmanlığa sahiptir. Arkasında bıraktığı imparatorluk onun eserleri ile kalıcı bir kültür mirasına sahip olmuştur.¹⁰⁸

Babür gibi, âlim hükümdar geleneği de Cihangir tarafından temsil edilmiştir. Şahsi hatıralarını ihtiva eden "Tüzük-i Cihangiri" 1622 yılına kadarki olayları tasvir

---

¹⁰⁰ Bu husustaki tartışmalar hakkında detaylı bilgiler için bkz. Taymiya R., Zaman, "Instructive Memory: An Analysis of Auto/Biographical Writing in Early Mughal India", **Journal of the Economic and Social History of the Orient**, 54, 2011, 677-700.

¹⁰¹ Zaman, s. 695.

¹⁰² Konukçu, s. 753.

¹⁰³ Niti Mollah, "Lis Education In India: A Chorological And Chronological Study", **e-Library Science Research Journal**, Vol.1, Issue.10/August, 2013, ISSN: 2319-8435, s. 2.

¹⁰⁴ Konukçu, s. 753.

¹⁰⁵ Quraeshi, Samina, "Harvest, Delight and Memory: Lessons of Lahore's Shalimar Gardens [Speaking of Places]." *Places* 15.3 (2003), s. 21.

¹⁰⁶ Konukçu, s. 753.

¹⁰⁷ S. Mubin, I.A.Gilani, W. Hasan, "Mughal Gardens In The City Of Lahore – A Case Study Of Shalimar Garden", **Pakistan Journal of Science**, Vol. 65 No. 4 December, 2013, s. 513.

¹⁰⁸ Rogers Kolachi Khan & Associates Pvt. Ltd., "Global Heritage Network Site Conservation Assessment Report: Jahangir's Tomb Complex, Lahore, Pakistan, Center For Cultural Heritage Conservation And Management, National College Of Arts, Lahore, Pakistan, February 2011, s. 7.

etmektedir.¹⁰⁹ Tasvir ettiği bu olayların her ayrıntısını yazmıştır ve diğer kronikler ile farklılık göstermemektedir. Bu durum bize, Tüzük-i Cihangir'in, objektif bir eser olduğunu göstermektedir.

3.1. Cihangir'in İçkiye Olan Düşkünüğü

Cihangir hakkında yazılmış birçok eserde onun içkiye olan düşkünüğünden mutlaka bahsedilmiştir. Bayur, eserinde Cihangir'i gevşek, içki ve eğlenceyi seven, sağlık durumu bozuk olan bir kişi olarak tasvir etmiştir.¹¹⁰ Her ne kadar içkiyi yasaklatmış olsa da¹¹¹ pek çok kaynakta hatta bizzat kendi kaleme aldığı Tüzük'ünde içki içtiğine rastlarız. Fakat kendisinin asla, Cuma geceleri içki içmediğini söylemiştir.¹¹²

Cihangir tahta çıkışından sonra bir takım kurallar getirmişti. İçki içmek ve satmak ilan edilen bu kurallarla birlikte yasaklanmıştı. Ancak buna rağmen kendisinin on sekiz yaşından otuz sekiz yaşına kadar içki içtiğini ve ilk içmeye başladığında, günde yirmi bardağı aştığını, zamanla bu rakamı on beşe, beşe ya da altıya düşürdüğünü yazmıştır. Ne zaman içtiği konusunda da bunun değiştiğini bazen gündüz bazen ise gece içtiğini söylemiştir. Otuz yaşına kadar bu şekilde sürdükten sonra artık sadece yemek ile birlikte tükettiğini belirtmiştir.¹¹³

Fakat zamanla her gün afyon almaya başlamış ve içki tüketimi günde 20 bardağa yükselmiştir. Ava gittiği bir akşam düzenlenen eğlencede, o kadar fazla içki tüketmişti ki eline bir titreme geldiğini ve kendi kadehinden içemediğinden diğerlerinin ona içirmek zorunda olduğunu not etmiştir.¹¹⁴ Roe'nun ifadesine göre, aşırı alkol tüketiminden dolayı, arkadaşları eğlenirken o uyukluyordu. İçkinin etkisiyle belirsiz bir öfkeden sonra aslında güler yüzlü olan bu adam birden vahşi bir hale bürünebiliyordu.

Birçok batılı kaynakta, dönemin seyyahlarının notlarında Cihangir'in içki masası hakkında tasvirler ve bilgiler vardır. Roe eserinde, Cihangir'in kırmızı şaraba olan

---

¹⁰⁹ Konukçu, s. 753.

¹¹⁰ Bayur, s. 165.

¹¹¹ Halis, Bıyıktay, **Timurlular Zamanında Hindistan Türk İmparatorluğu**, T.T.K yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1991, s. 87.

¹¹² Jahangir, vol I., s.20.

¹¹³ Jahangir, vol I., s. 8.

¹¹⁴ Jahangir, vol I., 308.

düşkünlüğüne dikkat çekmiştir.¹¹⁵ Doğum gününü kutladığında (12 Eylül 1616) Roe'yu birlikte şarap içmeye davet etmiş ve onun için şarap göndermiştir. Bu o kadar güçlü bir şaraptı ki, Roe'yu öksürtmüştü. Şarabın getirildiği kadeh etrafında küçük turkuaz ve yakut taşlarla bezenmiş aynı zamanda üstünde turkuaz, yakut ve zümrüt taşları çivilenmişti.

İçki içmek her ne kadar sık görülen bir durum olsa da bazı günler kesinlikle yasaklandığı gibi, sarhoş bir halde de kimse Gusülhaneye¹¹⁶ giremezdi. Burada akşamın ilerleyen saatlerinde özel bir toplantı olurdu. Bu toplantı Cihangir uyuyana kadar sürer, o uyuduktan sonra ışıklar söndürülür ve herkes dağılırdı. İmparatoru ziyarete gelen insanların nefesleri oda hizmetçisi tarafından koklanırdı. Eğer içki içtiyse içeri alınmasına asla izin verilmezdi.¹¹⁷ Böylece, birinin sersemleyip düşmesi önlenmiş olurdu.

Cihangir, içki konusunda oldukça meraklıydı. Bir keresinde Roe ile bir sohbeti sırasında, ona gün içinde ne sıklıkla, ne kadar ve ne içtiğini, İngiltere'de durumun nasıl olduğu, biranın ne olduğu, neyden yapıldığı ve burada nasıl yapabileceği gibi sorular yöneltmişti.¹¹⁸ İçkinin, Cihangir için ne denli merak konusu olduğu bu konuşmadan anlaşılabilir. Ülkeye gelen yabancıların ülkesinde ne tarz içkiler kullanıldığını merak etmiş hatta nasıl yapıldığını öğrenerek kendisi de denemek istemiştir.

İçkinin yanı sıra kullanılan kadehler de bir o kadar önemliydi. Nitekim kraliyete gönderilen hediyelerin arasında çok sayıda kadeh mevcuttur. Cihangir, Irak'ta gezinen bir aracı tarafından kendisine getirilen kristal bir kadehten söz etmiştir.¹¹⁹ Bharat Kala Bhavan(*Ek-5*) kadehi ise koyu renkli, ağır ve sağlam bir kitleye sahiptir.¹²⁰ Alınan alkol ile birlikte elin titremesi ve kadehin düşürülmesi ihtimaline karşı dayanıklı bir şekilde tasarlanmıştır. Cihangir'in şarap kadehleri değerli maden ve taşlardan imal ediliyordu. Benekli gri-yeşil nefrit(*Ek-6*) ve yeşil sert taştan (*Ek-7*) imal edilmiş kadehler bunlardan bazı örneklerdir.

---

¹¹⁵Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s. 119.

¹¹⁶Gusülhane sarayın hamamıdır.

¹¹⁷Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s 304.

¹¹⁸Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s. 224.

¹¹⁹Stuart Cary, Welch, **India: Art And Culture, 1300-1900, Metropolitan Museum Of Art, 1985**, s. 195.

¹²⁰Welch, s. 195.

3.2. Cihangir'in Özel Merakları

Cihangir, kültürel alanlarda oldukça meraklı bir kişiliği vardır. Onun bu merakları ise Babürlü kültür ve sanatına büyük katkı sağlamıştır. Siyasi başarılarından çok bu kültürel ve sanatsal merakları daha ön plana çıkmıştır. Birçok sanat alanına ilgisi olan Cihangir'e saraya gelen seyyahlar ve elçiler onun bu zevklerine yönelik hediyeler getirmiştir. Bazen ise gelen bu hediyeler, yeni bir ilgi alanının oluşmasına sebep olmuştur.

Roe, Babür sarayına geldiğinde Cihangir'e bir takım hediyeler sunmuştu. Getirdiği hediyeler arasında bir İngiliz at arabası vardı. Roe imparatorun bu hediyeyle çok memnun kaldığından bahsetmiştir. Hatta akşam olduğunda içine girmiş ve Roe'nun iki ya da üç adamına "kendisini biraz taşıyabilir mi?" diye sormuştur.¹²¹ Roe Cihangir'in bu hediyeyle büyük ilgi gösterdiğini anlatmaktadır. Onunla aynı dönemde Babür sarayında bulunan ve Roe'nun din işlerinden görevli memuru Edward Terry'in¹²² eserinde de bu bilgileri doğrulayan ifadeler vardır. Cihangir'e verilen bu hediyeyle Terry de bahsetmiştir. Terry, hediye edilen bu arabanın yeniden tasarlandığını söylemiştir. Önceki arabada bulunan Çin kadifesinin yerini zemininde gümüş işlemeler bulunan çiçekli ipek kumaş almış ve çokça altın işlemeyle tekrar dekore edilmiştir.¹²³

Roe, Cihangir'in kılıç sevgisi konusunda eserinde şunları yazmıştır: "Cihangir bir o kadar da kılıçlara düşkündü. Bana, İngiliz modasına uygun eşarp bağlamış ve kılıcı olan bir adam gönderebilir misin diye sordu. Bu isteğini yerine getirdim ve bu adamın minyatürünü çizdirdi." Roe, Cihangir'in her zaman giyilen kıyafetlerin her zaman dikkatini çektiğini ve not ettiğini de söylemiştir.¹²⁴

Roe ve Terry, Cihangir'in İngiliz at arabası ve kılıcını sevdiğinden bahsetmiştir. Fakat Cihangir'in zevklerinden bahsedilen kaynaklarda bu iki eşyanın adı pek geçmez. Kendilerinin hediyesi olduğu için yanlış bir şekilde bu durumu abartmış olması muhtemeldir. Ancak Cihangir'in hançerlere olan ilgisi diğerleri ile kıyaslanamayacak boyuttadır. Özenle hazırlanan hançerler kıymetli taşlar ve mücevherlerle süsleniyordu.

¹²¹Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s. 112.

¹²²Gascoigne, s. 134.

¹²³Terry, s. 367.

¹²⁴Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s. 119.

Cihangir, Tüzük’ünde kendisine, ailesine ve saraylılara hediye edilen hançerlere birçok bölümde değinmiştir.¹²⁵ Ayrıca kendisinin bir takım devlet adamlarına ya da ailesine verdiği hediyelerin arasında hançerlerden sıkça bahsetmiştir. Herhangi bir memurun rütbesi arttırıldığında verilen hediyeler arasında hançerde bulunurdu.¹²⁶ Böylece hançerin önemli ve değerli bir hediye eşya olduğu söylenebilir.

Cihangir dönemi Babür İmparatorluğu’nun gücünün yükseldiği ve görkemli bir dönemdi. Bunun nedeni Cihangir yönetimine ait herhangi bir beceri değil, babasının politikalarını devam ettirip pekiştirmesidir. Bunu yaparken egemen olduğu birçok yer barış içindeydi. Bir kısmı sarayını ziyaret eden Avrupalıların kaydettikleri eserlerden, fakat daha çok kendi saltanatıyla alakalı bıraktığı ilgi çekici anılardan, Cihangir hakkında pek çok bilgi edinebilmemiz mümkündür. Bu bilgiler ortaya çıkarmaktadır ki Cihangir, dikkatli ve düşünceli aynı zamanda eğlenceli bir şahsiyeti, Kâbil’de bir bahçede arkadaşlarına şarap partisi verirken “*Ben... neşe ve heyecan nedeniyle bahçenin ortasından akan dere üzerine atlamak için... kendime eşit yaşta olanlara emrettim.*”¹²⁷ Çoğunlukla, onun aile üyelerine karşı özellikle kadınlar ve ona iyi hizmet veren kimselere karşı sıcakkanlı bir adam olarak kendini ortaya koymaktadır.

Entelektüel merakı da bir diğer özelliği idi. Örneğin 1610 yılında, 11 yaşında ava başladığından beri öldürdüğü, 86 aslan, 13.964 kuş, 10.348 güvercin olmak üzere toplamda 17.167 kuş ve hayvanlar üzerinde çalıştı. O, hayvanlarda çiftleşmenin nasıl olduğu ve yuvalama alışkanlıklarını ya da fillerin ayakta nasıl doğurduğunu araştırmak için sürekli doğayı gözlemlemiş ve hayvanların ne yediğini öğrenmek için ya da fizyolojileri hakkında bir şeyler öğrenmek için hayvanları kesmişti. Keşmir ziyareti sırasında bulunan, çiçekler, ağaçlar ve meyvelerin yanı sıra bulunan bütün kuşların listesini de kaydettiğini görüyoruz.¹²⁸ Yine Cihangir’in adeta bir hayvan krallığı vardı. Sayısız fil ve atının dışında nadir ve asilliği ile bilinen hayvanları vardır; bir sürü albino türün yanı sıra kuzey Amerika hindisine, bir Habeşistan zebrasına ve Sri Lanka orangutanına ev sahipliği yapıyordu.¹²⁹

---

¹²⁵ Welch, s. 195.

¹²⁶ Jahangir, vol I, s. 303.

¹²⁷ Jahangir, vol I., s. 105.

¹²⁸ Roe, *Recovering a Missing Voice From Mughal India*, s. 477. Jahangir, 216.

¹²⁹ Roe, *Recovering a Missing Voice From Mughal India*, s. 480.

Cihangir hayatın ve sanatın güzelliğinin bir ustası oldu. Haremde 20 eşi ve 300 cariyesi olduğu söylenir ve bunlar siyasi bağlantıları için değil, dış görünüşleri için seçilmiş kadınlardı. Keşmir onun doğa güzellikleri sevgisiyle beslenir: “*ebedi bir bahar bahçesidir... hoş çayırlar ve büyüklü şelaleler tüm tariflerin dışında güzelliklerdir.*” Onun estetik duygusu ve yaratıcılığı resmini etkileyerek ortaya çıktı. O,Avrupa sanatının başarılarından öğrendiklerine hayran oldu ve uzak bölgelerdeki insanların ve insan kişiliğine ilham verici çalışmaları imparatorluk kütüphanesine getirtti. Resme olan düşkünlüğünü “*Benim için, resim yapmak kendini yargılamaktır*” diyerek anılarında belirtir, “*Öyle bir noktaya geldi ki, ister merhum ister günümüz sanatçılarından herhangi bir çalışması olsun önüme geldiği zaman, bu eser bu adamın eseridir diye düşünmeden karar veririm.*” Babasının türbesini orijinal tasarımına göre tamamlanmış, Agra ve Lahor kale yapılarını güçlendirmiş ve bir dizi köşk ve avcılık locaları yaptırmıştır.

Ekber’den sonra tahta çıkan Cihangir sadece Lahor’da oturdu. Lahor’da Moti Mescid yani İnci Camii ve kale içinde bir saray inşa ettirdi. Cihangir, bahçeleri çok severdi. Bahçelerin tıpkı bir İran halısı gibi olmalarını isterdi. Bu yüzden Udaypur, Şrinagar ve Fatehpur Sihri’de cennet gibi bahçeler yaptırdı. Fakat bu bahçelerin en güzeli ve en ünlüsü Lahor yakınında kendi türbesini çevreleyen *Şah Dara* yani Zevk Bahçesi isimli bahçedir.¹³⁰

Genel olarak bakıldığında Babürlü bahçeleri güzellikleriyle ünlüdür ve Babür’den itibaren yaptırılmıştır. Padişahın ve onun eşleri ya da ailesinden olanların türbeleri de yine bu bahçelerin içine yaptırılmıştır. Cihangir’in yaptırdığı Şalemar Bahçesi (*Ek 8*) Babürlü bahçelerinin genel yapısını ortaya koyan bir niteliğe sahiptir. Genellikle bir birini takip eden setler halinde alçalan bahçe, şelalelerin boşaldıkları havuzlarla döşenmiştir. Yine bu bahçelerde ki su yolları, çiçekler ve avlularda her daim düz çizgiler kullanılır ve şekiller her zaman dikdörtgen biçimindedir.¹³¹

Babürlüler’in bahçe tasarımında cennet tasvirleri oldukça etkili olmuştur. Ayrıca bu bahçeler toplumun estetik ve gereksinimlerinin bir sentezidir. Güzellikleriyle ünlü bu bahçeler, bahçe mimarisi açısından dünyanın birçok yerinde etkili olmuştur. Hatta günümüzde bile mimari ve İslam sanatı hakkındaki ders kitaplarında, bu bahçeler ayrı

¹³⁰ İnci, Macun, “Hindistan’da Türk-Müslüman Mimari ve Resmi Sanatı” **Türkler Ansiklopedisi**, c.8,Yeni Türkiye Yayınları, ANKARA, 2002, s. 886.

¹³¹ Bayur, s. 534.

bir önemle ele alınıp, bu alanlarla ilgili en değerli eserler olduğu belirtilmektedir. Şalimar, Cihangir'in türbesindeki ve Lahor sarayındaki bahçeler, şehir ve bahçe tasarımı hakkındaki başlıca örneklerdendir. Bütün bu bahçeler alt kıtadan gelen bir çok istilaya rağmen korunmuştur. Özellikle Lahor kenti Cihangir zamanında kültürel alanda oldukça gelişme göstermiştir. Babürlüler'in bahçe tasarımları kendisinden sonrakileri de etkilemiştir. Birçok mimari eserler ve bahçeler ortaya koymuş olan Babürlüler, Alemgir döneminden sonra ayaklanmalarla uğraşmak zorunda kalmışlardır. Bu bahçeler ise işgalci ordular için kamp sahası olmaya başlamıştır.¹³²

Cihangirin en büyük zevklerinden biri de minyatürdür. Kendisinin minyatüre ve resme olan merakı oldukça fazladır. Gerek batı gerek doğuya ait her türlü resim ve minyatür ilgi alanlarındandır. Roe eserinde Cihangir'in bu konudaki yeteneği ve ilgisinden bahsetmiştir. Roe Cihangir'e birçok hediye sunmuş olduğunu, fakat bu hediyeler arasında en çok bir resme hayran kaldığını belirtmiştir. Cihangir'in bu resmin içeriğini de hemen anladığını söylemiştir. Ayrıca Cihangir bu resmin aynısını yapabileceğini ve bunun gerçeğinden ayırt bile edilemeyeceğini söylemiştir. Roe ilk olarak bunun mümkün olmayacağını düşünmüştür.¹³³ Fakat daha sonra yapılan kopyayı görünce şaşırılmış çünkü bunun gerçeğinden bile ayırt edilemediğini yazmıştır.¹³⁴ Cihangir'in minyatüre olan ilgisi ve Babürlüler'de resim sanatının ne derece ileri bir seviyede olduğunu anlamamız açısından Roe'nun anlattıkları oldukça değerlidir

Cihangir'in bahçelere ve doğal güzelliklere olan ilgisi Hint minyatüründe natüralist tarzı ortaya çıkararak daha geleneksel olan İran minyatürlerinden de ayırt edilmesini sağlamıştı. Cihangir'in kendisi minyatüre meraklı olmakla birlikte sarayında birçok ünlü sanatkar bulundurmaktadır.¹³⁵ Cihangirin bahçelere olan bu ilgisi dönemin minyatürlerine de yansımıştır.

Babürlü minyatür sanatı,¹³⁶ gelişimini Ekber ve Cihangir dönemine borçludur.¹³⁷ Ekber döneminde gelişimine başlayan minyatür sanatı Cihangir döneminde mükemmellik

---

¹³²Mubin, s. 511-514.

¹³³Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s. 213-214.

¹³⁴Roe, *The Embassy Of Sir Thomas Roe*, s. 224.

¹³⁵ Standley, Wolpert, *A New History of India*, Oxford University Pres, Oxford, 1986, s. 151.

¹³⁶ Babürlü dönemi ile ilgili bir çok minyatür bugün Boston Güzel Sanatla müzesinin koleksiyonlarında bulunmaktadır.

¹³⁷ A.K.C., "Mughal Painting (Akbar and Jahangir)", *Museum of Fine Arts Bulletin*, Vol. 16, No. 93 (Feb., 1918), Boston, s. 4.

kazanır. Cihangir anılarında sarayındaki ressamardan ve onlara ihsan ettiği hediyelerden bahseder. Özellikle Abu-l Hasan ve Ustad Mansur adlı iki sanatçidan bahsedilir.¹³⁸

Cihangir'in her gittiği yerde ressamaları da yanındaydı. Böylece hayatında herhangi bir anın kayıt altına alınmasını istediği zaman ressamaları hazır bulunuyordu.¹³⁹ Bazı minyatürlerde, İslam geleneğinde olmayan melekler ve bazı kişilerin başının üstünde haleler bulunmaktadır. Bunlar, Hıristiyan azizleri gösteren resimlerden taklit edilmiş olup muhtemelen Ekber döneminde "Din-i İlahi" kültüründen sonra yayılmış bir modadır.¹⁴⁰

Bu minyatürleri incelediğimizde dönemin sanatı ya da Cihangir'in sanat anlayışı hakkında bir takım bilgiler edinebiliriz. Bunun yanı sıra bu minyatürler ve minyatürlerde kullanılan objeler derinlemesine incelendiği zaman Cihangir'in hâkimiyet anlayışını daha iyi kavrayabiliriz. Ayrıca bu minyatürleri diğer devletlere karşı hâkimiyet düşüncesinin meşruiyeti olarak sıkça kullandığını söylemek mümkündür.¹⁴¹ Mesela; Ek 5'te de yer alan, bu minyatürlerden, Cihangir ve Şah Abbas diğer bir değişle "Cihangir'in Rüyası" Cihangir için yapılan temenni resimlerinin ilham kaynağıdır. Burada kendisinden daha küçük bir şekilde resmedilmiş Şah Abbas, yüksekte bakan Cihangir ve Safevi kuzusunu Osmanlı toprağına iten bir Babürlü aslanına dikkat çekmektedir. Bu minyatürde dostane bir hâkimiyet betimlenmiştir.¹⁴² Bir nevi bu minyatürler Cihangir'in politik silahı olmuşlardı. Ebba Koch'un eserinde,¹⁴³ Cihangir'in evrensel hırslarının ve düşüncelerinin, kurnazca bir şekilde nasıl minyatüre

---

¹³⁸ A.K.C., s. 6.

¹³⁹ Howard, Hollis, "Two Mughal Miniatures", **The Bulletin of the Cleveland Museum of Art**, Vol. 27, No. 6 January, 1940, s. 97.

¹⁴⁰ Bayur, s. 535.

¹⁴¹ Bknz. Richard Ettinghausen, **Paintings of the Sultans and Emperors of India in American Collections, Lalit Kala Academy**, New Delhi, 1961. 12 (EK 9) ve 13. (Ek 10) minyatürleri ve burdaki objelerin hakimiyet düşüncesi altında yorumlamıştır. Bu minyatürlerde dikkat çeken unsur, kendisinin Şah Abbas'tan hakimiyet olarak üstün bir şekilde çizdirmiştir.

¹⁴² Streusand, s. 224.

¹⁴³ Bknz. Ebba, Koch, **Mughal Art and Imperial Ideology: Collected Essays**, New Delhi : Oxford University Press, 2001 adlı eserde Cihangir'in minyatürlerindeki objeleri sembollerin neyi temsil ettiklerini yazmıştır.

dönüştüğünü görebiliriz. Ve bu düşüncelerin yansıtılırken, bir kısmı Avrupa resimlerinden alınmış, çeşitli sembollere yer verilmiştir.¹⁴⁴

3.3. Saray Hanımları ve Harem

Babürlü İmparatorluğu'nda, kadınların saray içinde yaşadığı yere harem denir.¹⁴⁵ Burada hükümdarın eşleri, anneleri, üvey anneleri, halaları, teyzeleri, kız kardeşler, kız çocukları, her türlü kadın akrabaları yaşamaktadır. Hatta erkek çocuklar büyüyene kadar haremde kalırlardı.¹⁴⁶ Buraya hükümdar hariç, erkeklerin girmesi kesinlikle yasaktı. Buraya sadece hükümdarın girmesine izin verdiği kişiler ve hadım erkekler girebilirdi.¹⁴⁷

Haremdeki hanımların kıyafet ve günlük hayatlarıyla ilgili özel prensipler belirtilmişti. Temel kurallardan biri, bütün kadınların disipline riayet etmesi ve ortalıkta dolaşmaktan kaçınmasıydı. Haremde yaşayan bu hanımlar sıkı bir peçe kanunuyla yönetiliyorlardı. Dışarıya istedikleri şekilde çıkma özgürlükleri yoktu.¹⁴⁸ Eğer dışarı çıkmak isterler ise yüzlerine peçe örtmek zorundalardı. Fakat haremde içinde istedikleri şekilde dolaşabiliyorlardı.

Saray hanımlarının kıyafetleri ile ilgili diğer bir husus ise minyatürlerde görülen giyim şekilleridir. Minyatürlerde, hükümdar hanımları genel olarak Orta Asya ve İslami usullere göre giyindiği çizilmekle beraber bazen "Sare" denilen, vücuda sarılan tek bir kumaştan yapılmış kıyafetlerle de görülmektedir. Mesela; Ekber'in annesi bir minyatürde yerli Hint kıyafetiyle görülürken, Hümayun devrine ait minyatürlerde ise Orta Asya kıyafetleriyle bulunmaktadır.¹⁴⁹ Muhtemeldir ki, Ekber dönemindeki bu değişikliğin nedeni Hindulara yakın bir politika izlenmesidir.

---

¹⁴⁴ Corinne, Lefevre, "The Majalis-i Jahangiri (1698-11): Dialouge and Asiatic Otherness at the Mughal Court" **Journal of the Economic and Social History of the Orient**, sayı 55, 2012, s. 257.

¹⁴⁵ Soma Mukherjee, *Royal Mughal Ladies and Their Contributions*; Simmi Jain, *Encyclopaedia of Indian Women Through the Ages: The middle ages*; Mohd Azher Ansari, *The Haram Of The Great Mughals* adlı eserde Babürlü harem ve kadınlarıyla alakalı daha ayrıntılı bilgileri bulabiliriz.

¹⁴⁶ Mukherjee, s. 16.

¹⁴⁷ Ram Nath, a.g.e.,

¹⁴⁸ Mukherjee, a.g.e., s. 16.

¹⁴⁹ Bayur, a.g.e., s. 551-552.

Haremin, sadece güzel kadınların boş bir şekilde kafeste bir hayat sürdükleri yer olarak düşünmek hata olacaktır. Şüphesiz ki, buradaki kadınlar zamanı kendini süslemekle geçiriyor olsa da, harem aynı zamanda birçok faaliyetlerin ve entrikaların olduğu, dış dünya ile çok ilgili bir yer idi.

Harem kadınları belli bir eğitim alırlardı. Müslüman kızlar ilk başta erkeklerle birlikte belli bir eğitim alırlardı. Hanedan hanımlarının eğitimi ise ayrı bir titizlikle yürütülürdü. Kuran, tefsir, edebiyat, matematik vb. birçok konularda dersler verilirdi. Hanedan hanımları çok iyi eğitimlerden geçiyorlardı ki birçok Avrupalı seyyah eserlerinde bu hanımlardan bahsetmişlerdir. Ekber'in sarayına gelmiş olan bu seyyahlardan Monserrate, onun kızının eğitimine büyük önem verdiğini, kızının iyi eğitilmiş bir hanımefendi olduğundan bahsetmiştir.¹⁵⁰

Hükümdar ailesinin hanımları – anneler, üvey anneler (bunlar her zaman olmasa bile bazen aynı zamanda sütanne idiler), karılar, kızlar ve kız kardeşler- Osmanlı ve Safevi hanedan hanımlarıyla benzer roller üstlenmişlerdi: mimarinin ve kültürün koruyucularıydılar, aracıydılar ve diplomattılar. Maham Anagah, Nur Cihan ve Mümtaz Mahal Babürlü hanımlarının en ünlülerindendir.¹⁵¹

Haremden bulunan bu hanımların, devlet işleri ile ilgilendiği ve dönemin hükümdarını etkilediği durumlara rastlarız. Özellikle Cihangir döneminde Nur Cihan'ın etkisini göz önünde bulunduracak olursak, bu kadınlar zaman zaman devlet yönetiminde etkili olmuşlardır. *Darşan* gibi önemli bir merasime katılmaları da bunun en önemli kanıtlarındandır.

Cihangir'in saltanatının en çarpıcı özelliği, eşi Nur Cihan'ın yönetimdeki üstünlüğüdür. 1611 yılında, Cihangir 42, Nurcihan 34 yaşında iken, Ekber'in harem kethüdalarından İranlı "*Güneşin Kadını*" anlamına gelen Mihrünisa; bir Pers soylusunun dul kalan hanımıdır. Güzelliği ve son derece zeki ve güçlü bir kişiliğe sahip olmasıyla, hızla harem ve kocasına hükmetmeye başlamıştır. Başlangıçta adı "*Sarayın Işığı*" anlamında

---

¹⁵⁰ Father Monserrate, The commentary of Father Monserrate S.J on his journey to the court of Akbar çv. John SomervellHoyland, London : Milford, 1922, s. 203

¹⁵¹ Streusand, a.g.e., s. 265.

gelen Nur Mahal adını almışken daha sonra “*Dünyanın Işığı*” manasındaki Nur Cihan’a dönüşmüştü.¹⁵²

Cihangir anılarında onun desteğine olan bağlılığını açıkça ortaya koymuştur. Nur Cihan’ın doğrudan kamu işlerini yönetmesine izin vermiştir. Özellikle haremde doğrudan Nur Cihan’ın kuralları geçerliydi.¹⁵³ Tabii ki bu siyasetteki gücü sadece Cihangir’in hâkimiyetinden değil, daha çok babası ve erkek kardeşinin siyasi ve yönetim alanında ki becerilerinden kaynaklanmaktaydı. Şüphesiz Nur Cihan Babürlü tarihinin en güçlü kadınıydı; onun kılık kıyafeti bile diğer kadınlar için kalıcı bir model olmuştur.¹⁵⁴ Nur Cihan ile ilgili diğer bir ayrıntı ise ava olan ilgisidir. Cihangir, kuş¹⁵⁵ ve kaplanı¹⁵⁶ vurma olaylarından günlüklerinde bahsetmiştir. Tüm bu olaylar ışığında bakacak olursak Cihangir döneminde Nur Cihan’ın sadece harem ile sınırlı bir hayatı yoktu. Devletin her kademesinde etkili olmuş ve bu etkileri kendinden sonra bile hissedilmiştir.

Babürlü saray teşkilâtında “*mahal, şebistân-ı hâs ve şebistân-ı ikbâl*” adı verilen harem,¹⁵⁷ Büyük Selçuklu geleneğine benzer şekilde gelişmişti. Harem irili ufaklı birçok bina, koğuş ve daireden oluşuyordu; her köşk ve dairenin kendine ait yol ve geçitleri, çeşmeleri, depoları ve bahçeleri vardı ve bu mekânlar ihtişamlı bir biçimde, tüm gerekli eşyalarla döşenmişti. Köşk ve daireler buradaki hanımların mevkilerine göre yerleştirilmiştir. Zamanlarının büyük bir kısmını burada hanımları ve cariyeleriyle birlikte geçiren hükümdarların zevk ve tercihlerine göre düzenlenmiştir. Şehzadelerin köşklere diğerlerine göre küçük olmakla birlikte ihtişamları diğerlerinden geri kalmazdı.¹⁵⁸ Haremin özellikle Cihangir ve Şah Cihan zamanlarındaki görüntüsü üzerine birçok tasvir yapılmıştır. Agra sarayında Cihangir’in annesiyle karısı Nurcihan Begüm’ün kaldığı harem en meşhurlarındandır.

---

¹⁵² Jahangir, a.g.e., vol I., 319.

¹⁵³ A.g.y., *The Embassy Of Sir Thomas Roe...*, s. 152.

¹⁵⁴ Streusand, a.g.e., s. 225.

¹⁵⁵ Jahangir, a.g.e., vol I., 348

¹⁵⁶ Jahangir, a.g.e. vol. I., 375”

¹⁵⁷ Mohd Azher Ansari, “The Haram Of The Great Mughals” *Islamic Culture*, Vol XXXIV, January 1960 - Number 1, s. 3.

¹⁵⁸ Abdülkerim Özyayın, Nebi Bozkurt, “Harem” *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.16. Diyanet Yayınları, İstanbul,1997, s. 134.

Zenane adıyla bilinen Babürlü haremî Osmanlı haremine göre daha az ilgi çekmiştir. Fakat tıpkı Osmanlı haremînde olduğu gibi burada da sadece hükümdarın karıları, cariyeleri ve akrabaları değil kadın muhafız birliği dâhil tüm saray kurumunun kadınları yer alırdı.¹⁵⁹ Babürlü haremînde, kadınlar ve hadımlar ile erkek hizmetkârlar olmak üzere iki çeşit görevli vardı. Haremîn iç işlerini ve nizamını kadınlar ve hadımlar, dış işlerini ise erkek görevliler yürütürdü. Buradaki hizmetli sayısının Ekber ve Alemgir dönemlerinde 2000'i geçtiği bilinmekle birlikte haremde hizmet eden hanımların seçiminde belirli kurallar konulmuş ve bu iş için akıllı, tecrübeli, yetenekli kadınların seçilmektedir.¹⁶⁰ 17. yüzyılda Keşmirli kadınlar haremîn kapısında bekçi olarak görevlendirilmiştir. Bu kadınlar diğerleri gibi peçe kullanmazlardı. Görevleri ise içeriyle dışarı arasında haberleşmeyi sağlamaktı. Haremlerde her türlü davranış ve eğlencenin belli bir disiplin çerçevesinde olmasına büyük önem verilirdi. Harem binaları özellikle geceleri çok iyi korunurdu; içeride güçlü, cesur, silâh kullanmakta yetenekli kadınlar güvenliği sağlarken dışarıda hadımlar kapıları beklerdi.¹⁶¹ Haremîn en yüksek rütbeli yöneticisine *sadr-ı anas*(kadınların idarecisi) denir. Bu rütbeye genellikle üvey annelerde dâhil yaşça büyük kadın akraba getirilirdi. Muhafız birliği başındaki kişiye ise *ordu beyi* denirdi.¹⁶²

Babürlü hükümdarları sarayda devamlı kalmazlar, seferler ve başka maksatlarla başşehirin dışında uzun zaman geçirirlerdi. Bundan dolayı haremîn merkezî sarayda ve ordugâh veya taşrada iki ayrı konumu, teşkilâtı ve günlük hayatı vardı. Ordugâhlarda merkezî bir yerde hükümdarın çadırı bulunur, burada kendine has saltanat haremî yer alırdı.¹⁶³ Bu çadırın etrafını, zengin paravanlar ve kadın korumalar perdelemişti. Bütün çadırlar hanımların mevkilerine göre düzenlenmişti. Hükümdar ailesine ayrılan çadırlar kırmızıya boyanmıştı. Kadınların bulunduğu kısmın içinde *Gulalbar* bulunurdu.¹⁶⁴ Abul Fazl, *Gulalbar*'ın büyük ahşaplarla çevrilmiş, güçlü ve güvenli bir şekilde kilitlenmiş bir kapı olduğunu ve Ekber'e ait bir icat olduğunu yazmıştır.

---

¹⁵⁹ Streusand, a.g.e., s. 265.

¹⁶⁰ Özaydın, a.g.m., s. 134.

¹⁶¹ A.g.ey., The Haram Of The Great Mughals, s. 9.

¹⁶² Streusand a.g.e., s. 265.

¹⁶³ A.g.e., The Haram Of The Great Mughals,, s. 6-7.

¹⁶⁴ Simmi, Jain, Encyclopaedia of Indian Women Through the Ages: The middle ages, vol. IV, New Delhi, 2003, s. 150.

Gulalbar bir karargâh gibi deri kayışlarla bir arada tutturulmuş ve kırmızı kumaşlarla kaplanmıştı.¹⁶⁵

Hükümdar, hanımları ve kızları dışarı çıkarmakla birlikte, genellikle zamanlarını kendi köşklerinde geçirirlerdi. Harem sakinlerinin gezileri şehir içi ve şehir dışı olmak üzere iki şekilde olurdu. Şehir dışı gezilerde hadımlar ve bazı kadın görevliler onlara refakat ederdi. Seyahatlerde genellikle filler kullanılır, fillerin üzerinde büyük gölgelikler ve fil gibi hayvanların üzerine konulan sepetler yer alırdı.¹⁶⁶

Elbette harem halkı bütün zamanını sarayın dört duvarı arasından geçirmiyorlardı. Çoğu zaman gezmek için ya da hükümdarla birlikte dışarıya çıkarlardı. Harem dışına çıktıklarında da bir takım kurallar vardır. Kraliyet hanımları dışarıya (uzun bir yürüyüş yaparken) zengin bir şekilde döşenmiş elli fülle çıkarlardı. Üzerlerinde hanımların dışarıya bakabilmeleri için altın tellerle çevrilmiş üç semer bulunuyordu. Bu semerlerin üstünde ise gümüş kaplama kumaşlar yayılmıştı.¹⁶⁷ Bu gezi sırasında birçok koruma saray hanımlarına eşlik ederdi ve genellikle bir mil arkalarında süvariler yürüyor olurdu.¹⁶⁸

Burası elbette erkeklerin girmesinin yasak olduğu bir bölümdü. Fakat bir doktorun hasta birini görmesi gereken durumlarda, bu özel yeri ziyaret ederken bir takım önlemler alınırdı. Bir takım Avrupalı gezginler bu konu ile ilgili deneyimlerini anlatmışlardı. Bunlardan François Bernier, yerinden kalkamayacak durumda olan bir kadını ziyaret etmek zorunda kalmıştı. Fakat içeri alındığında gözleri bağlanmış ve bir hadımın yardımıyla yürüdüğünden bahsetmiştir.¹⁶⁹

Roe, cumbadan saray haremine göz atabilme şansını elde etmişti. Bu olayı şöyle tarif etmiştir:

“Pencerenin bir tarafında iki önemli şahsiyetin eşleri vardı, bunlar bana bakmak için meraklarından o küçük deliği yıkmışlardı. İlk olarak parmaklarını gördüm, sonra yüzlerine kapatmak için hemen yerdeki örtülerini aldılar. Bazen bütün kısımlarını görebilirdim. Onlar tamamen beyazlar içinde siyah saçları

---

¹⁶⁵ Abul Fazl, a.g.e., s. 53.

¹⁶⁶ Özeydın, a.g.m., s.135.

¹⁶⁷ A.g.y., *The Embassy Of Sir Thomas Roe...*, s. 231.

¹⁶⁸ Mukhetjee, a.g.e., s. 16.

¹⁶⁹ François Bernier, *Travels in the Mogul Empire*, Oxford Universty Press, London, 1916, s. 426.

üzerlerinde süzölmüşlerdi. Üzerlerindeki elmas ve inciler kendilerini göstermeleri için yeterliydi. Yukarı baktığımda neşeli bir şekilde kenara çekildiler. Ben bana güleceklerini sanmışım.”¹⁷⁰

Babörlü haremnde de diğer İslam imparatorluklarında olduğu gibi mahremiyet söz konusuydu. Birçok kural ve kısıtlamalara rağmen saray kadınları sosyal ve siyasi hayatta oldukça varlıklarını göstermektedirler. Özellikle Cihangir döneminde Nur Cihan’ın etkisi, siyasi alanda ki varlıklarının en büyük kanıtlarındandır.

---

¹⁷⁰A.g.y., *The Embassy Of Sir Thomas Roe...*, s. 321.

SONUÇ

Çağının en önemli üç imparatorluğundan biri olan Babürlüler zengin bir medeniyete ve kültüre sahiptir. Babürlüler'in hem Timur ve hem Moğol soyundan gelmeleri onların güçlü bir hanedan olmalarında etkili olmuştur. Fakat bulunduğu coğrafya Hindu, İran ve Türk kültürlerinin birleşme noktasıdır. Özellikle Hinduların varlığı Babürlüler'de karma bir kültür yapısı oluşmasına neden olmuştur. Çünkü buldukları bölgede sağlam bir hâkimiyet kurmaları ve meşruiyetlerini kanıtlamak için sadece Timur ve Moğol soyundan gelmeleri katı Hindu kültüründe etkili olmasında yeterli gelmeyeceğinden, onların kültürlerine ait ritüelleri, törenleri bünyesinde barındırması gerekirdi.

Babürlü sarayı ve saray hayatında genel olarak İslam kültürü etkisini korumakla birlikte, özellikle Ekber döneminde Hindu kültürüne ait birçok olgu kendini göstermeye başlamıştır. Bu durum özellikle daha güneydeki bölgelerde hâkimiyeti kurmak ve sağlamlaştırmak açısından oldukça önemlidir. Ekber'in bu egemenliği kurmak amacıyla ortaya attığı "Din-i İlahi" bu hususta etkili olmuştur. Hatta bu dönemde Babürlü kültürü, İslam geleneklerinden çok Hind gelenekleri daha etkili olmaya başlamıştır. *Darşan* ve doğum günü kutlamalarında yer alan tartı töreni bu etkinin en net görüldüğü alanlardır. Özellikle *Darşan*'ın, hükümdarın egemenliğinin Hindu terimlerine göre sergilendiği ve Hindulara yönelik bir politika olduğunu söyleyebiliriz. Böylece Babürlüler Hindular üzerindeki etkisini artırmayı planlamış ve bunda büyük ölçüde başarılı olmuştur.

Tüm bunlara karşı içinde İran ve İslam geleneğinde var olan birçok uygulamada Babürlüler'de kendine yer bulmuştur. Bunun en net örneklerini *darbar* ve harem yönetimi konusundaki uygulamalara bakıldığında görebiliriz. Özellikle İslam kültürünün etkisi daha çok olmuştur. Babürlüler'deki *Darbar* daha çok İran'daki divanla benzerlik göstermekle birlikte harem kuralları ise Osmanlı haremi ile benzerlikler göstermektedir. *Darbar*, bir takım farklılıklar olmakla birlikte, Osmanlı divanlarından çok İran divan geleneğinden daha fazla etkilenmiştir. Yine elçilik kabulü hususunda Babürlüler Osmanlı devletinden ayrılmaktaydı. Şöyle ki Osmanlı'da elçiler daha katı kurallara uymak zorundayken Babürlü sarayı daha esnek kurallara ve ritüellere sahipti. Babürlü *Darbarları*, en fazla gelişmeyi Şah Cihan döneminde

yaşamıştır. O *Darbar* konusunda yeni düzenlemeler yaparak, çeşitli konularla ilgili yeni divanlar oluşturmuş ve teşkilatlandırmıştır.

Hindu ve İslam geleneklerinin yanında Türk kültürüne ait öğeler ve bayramlar Babürlü sarayında kendine yer bulmuştur. Her ne kadar Alemgir döneminde bunun Zerdüş bayramı olduğu gerekçesiyle kutlanmasına son verilse de nevruz bayramı Babürlülere Türk geleneğinden gelen bir törendir diyebiliriz.

Birçok kültürün ve geleneğin varlığı, Babürlüler'in her anlamada zengin bir toplum olmasına neden olmuştur. Ekber döneminde daha çok Hindulara yönelik bir politika izlenmiş ve onları imparatorlukla kaynaştıracak uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Cihangir ise babasının politikalarını devam ettiren bir yönetim izleyerek onun dönemi daha sakin bir şekilde geçmiş sanat konusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Nitekim bunda Cihangirin sanata olan ilgisi ve merakı oldukça etkili olmuştur. Yine Cihangir babasının kurmuş olduğu *Din-i İlahi* fikrine sıcak bakmayarak bu uygulamaya son vermiştir. Şah Cihan döneminde ise bir takım değişimler gerçekleşmiş olsa da asıl büyük değişim Alemgir döneminde gerçekleşmiştir. Alemgir döneminde ise Babürlüler'in İslam kimliği daha baskın olarak ortaya çıkmış ve diğer kültürlerle ait birçok uygulamaya son verilmiştir.

Saydığımız bu hükümdarlar arasında Cihangir dönemi ise İngilizlerin etkili olmaya başladıkları döneme denk gelmektedir. Pek çok kaynak Cihangir'i basiretsiz bir hükümdar olarak tanımlasada kültürel açıdan Babürlü İmparatorluğuna büyük katkılar sağlamıştır. Özellikle minyatür alanındaki pek gelişim onun saltanatı döneminde göstermiştir.

Başlangıçta Portekizlilerin etkili olduğu Hindistan'ın önemini keşfeden İngilizler, Cihangir döneminde bölgeye birçok seyyah ve elçi göndermeye başlamışlardı. Bu elçilerden en etkili olanı ise Sir Thomas Roe olmuştur. Onun elde ettiği imtiyazlar İngilizler'e bölge ticaretinin kapılarını açtı. Nitekim Roe'dan sonra İngilizler Portekizliler'den daha etkili bir konuma gelmeye başlamış ve ileriki dönemlerde koloniler kurmaya başlamışlardır.

Avrupalıların bölgeye olan ilgisi nedeniyle birçok seyyah Hindistan'a gelmiş buradaki izlenimlerini ve raporlarını günlüklerine kaydetmişlerdir. Bu günlükler ve raporlar ise bizim bölge tarihi ve kültürü hakkında bilgi edinmemize oldukça katkı sağlamıştır. Çünkü bu seyyahlar gördükleri her şeyi en küçük ayrıntısına kadar kaydetmişlerdir ve pek çok bilgiyi bu eserlerden öğrenme fırsatı elde etmekteyiz. Bu nedenle Babürlü tarihi hakkında yapılan araştırmalarda seyahatnamelerin önemi oldukça büyüktür. Bunların yanı sıra Babürlü hükümdarları da kendi saltanatları sırasında gerçekleşen olayların ve yine bahsi geçen kültürel konuların yer aldığı eserler bırakmışlardır. Hem seyahatnameler hem de hükümdarların eserleri, Babürlü tarihi hakkında zengin bilgiler içermektedir.

Daha önce belirtildiği üzere Babürlü kültürü ve medeniyeti, pek çok kültürün ve geleneğin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Tüm bunlara ek olarak Avrupalılarda bu kültürü bir şekilde etkilemişlerdir. Bu etkiyi görebildiğimiz alan ise daha çok minyatür alanıdır. Bilindiği üzere Babürlü minyatürü ve minyatürcülüğü oldukça ünlüdür. Avrupalıların bölgeye gelmesiyle bu alana bir takım etkileri olmuştur. Özellikle Ekber döneminde Portekizli Hıristiyanların eserlerinden etkilenerek kanatlı melek figürü gibi İslam sanatında yeri olmayan objeler minyatürlerde karşımıza çıkmaktadır.

Son olarak, Babürlü İmparatorluğu çok katı bir toplumsal yapısı olan bir alanda kurulmuştu. Dolayısıyla bölgede hâkimiyet kurmak ve bu hakimiyetini sağlam tutmak için o toplumda varlık uygulamalar, gelenekler, ritüeller ve kültürler oldukça etkilemiştir. Babürlüler, bir birinden farklı bu kültürleri bir arada yaşatmayı ve bundan ortak bir gelenek oluşturmayı çok iyi başarmışlardı. Bu karmaşık yapı onların zengin bir kültüre sahip olmasını sağlamışlardı. Ek olarak, bulunduğu coğrafya ticaret açısından stratejik bir alana sahipti. Bu nedenle Avrupalıları bölgeye oldukça ilgi göstermişlerdir. Stratejik konumu ise Babürlüleri önemini arttıran diğer bir sebeptir. Tüm özelliklerinden ötürü Babürlü kültürü, sarayı ve devleti iyi incelenmesi gereken bir alandır. Bu alanda çalışırken elde edilen bilgilerin, özellikle batılı kaynaklardan, arka planını iyi incelemesi gerekmektedir. Mümkün olduğunca aynı dönemdeki birinci elden kaynaklar ciddi şekilde analiz edilip karşılaştırılmalıdır.

EKLER

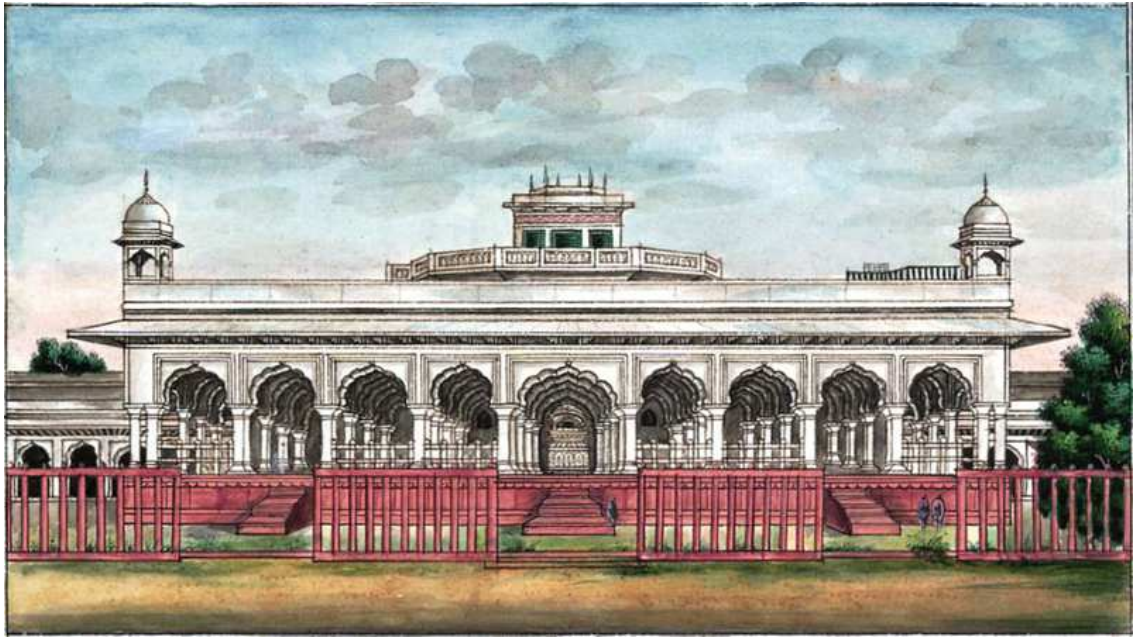
Ek 1: Cihangir'in Agra sarayındaki *Darşan* merasimi.

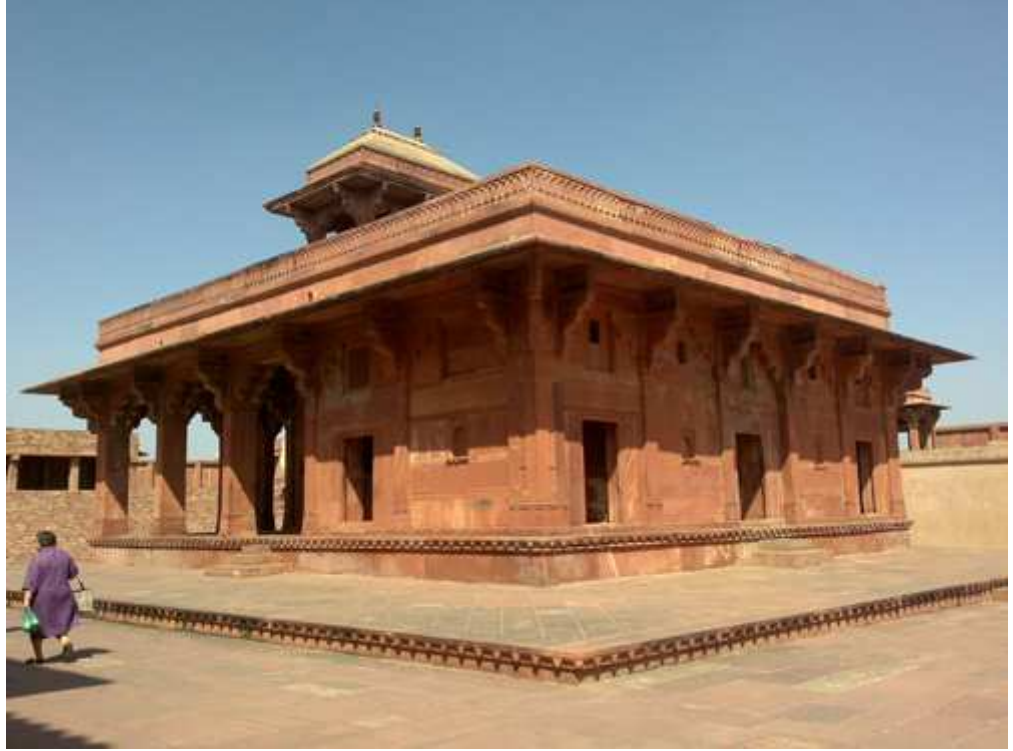
Ek 2: Cihangir'in Agra sarayındaki Darbar'da Prens Hürrem (Şah Cihan) ve torununu kabulü.

Ek 3: Diwan-i 'Am

Ek 4: Fatehpur Sikri sarayındaki Divan-ı has.

Ek 5: Cihangir'in Bharat Kala Bhavan kadehi.

Ek. 6: Cihangir'in Benekli gri-yeşil nefrit kadehi

Ek. 7: Cihangir'in yeşil sert taştan kadehi.

Ek 8: Şalemar Bahçesi.

Ek 9: Cihangir'in Rüyası adlı minyatür.

Ek 10: Cihangir'in Şah Abbas'ı eğlendirmesi adlı minyatür.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ANSARİ, Mohammad Azher, *European Travellers Under The Mughals (1580-1627)*, Idarah-i Adabiyat-i Delli, Delhi, 2009.
- BAYUR, Y. Hikmet, *Hindistan Tarihi*, II. cilt, T.T.K., 2. Baskı, 1987.
- BERINSTAIN, Valerie, *Mughal India: Splendour of the Peacock Throne*, trans. P.G. Bahn, London, 1998, s.138.
- BIYIKTAY, Halis, *Timurlular Zamanında Hindistan Türk İmparatorluğu*, T.T.K Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1991.
- BLAKE, Stephen P., *Time In Early Modern Islam*, Cambridge, 2013. BLAKE, Stephen P., *Shahjahanabad: The Sovereign City in Mughal India:1639-1739*, New Delhi:Cambridge University Press, 1993
- BOWEN, H. V., *The Business of Empire: The East India Company and Imperial Britain, 1756-1833*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- BURN, Sir Richard, *The Cambridge History Of India*, Vol. IV, Cambridge, 1937.
- CHAUDHURİ, K. N., *The Trading World Of Asia And The English East India Company: 1660-1760*. Cambridge University Press, 1978.
- CARLOS, Ethan, *Power, Presents, and Persuasion: Early English Diplomacy with Mughal India*, Department of History, s. 1.
- ERALY, Abraham, *Emperors Of The Peacock Throne: The Saga Of The Great Mughals*, Penguin Book, New Delhi, 2000.
- ERALY, Abraham, *The Mughal World: Life in India's Last Golden Age*, Penguin Book, New Delhi, 2007.

- ETTINHHSUSEN, Richard, Paintings of the Sultans and Emperors of India in American Collections, Lalit Kala Academy, New Delhi, 1961.
- FAZL, Abu-l, The Ain-i-Akbari, Volume 1, çv. H. Beveridge, Calcutta, 1897.
- FLUTHTER, Antje, Weighing the Mughal, In: Structures on the Move, Springer Berlin Heidelberg, 2012.
- FOSTER, William, Early Travels in India, Oxford University Press, London, 1921, s. 104.
- GASCOIGNE, Bamber, The Great Moghuls, London, 2002.
- IRVINE, William, Army of the India Moghuls, Ram Nagae: Eurasia Publishing House, New Delhi, t.y.
- JAHANGIR, Tuzuk-i Jahangir, Translated by A. Roger, Edited by H. Beveridge, New Delhi, 1978.
- JAIN, Simmi, Encyclopaedia of Indian Women Through the Ages: The middle ages, vol. 4, New Delhi, 2003.
- KOCH, Ebba. "Mughal Art and Imperial Ideology: Collected Essays" New Delhi : Oxford University Press, 2001
- KOCH, Ebba, "The Intellectual and Artistic climate at Akbar's Court, in John Seyller, The Adventure of Hamza: Painting and Storytelling in Mughal India", Exhibition Catalogue, London and Washington, 2002, s. 18-31.
- KONUKÇU, Enver, "Bâbürlüler: Hindistan'daki Temürlüler" Türkler Ansiklopedisi, c. 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.744-760.
- LACH, Donald F., Edwin J. Van Kle, Asia in the Making of Europe: A Century of Advance volume 3 A Century of Advance, c. 3., The University of Chicago, Chicago, 1998.

- LANE-POLE, Stanley, Mediaeval India: Under Mohammedan Rule: (A.D. 712-1764),
Lahore: Sang-e-Meel Publications, 1997.
- MACUN, İnci, “*Hindistan'da Türk-Müslüman Mimari ve Resmî Sanatı*” Türkler
Ansiklopedisi, c.8, Yeni Türkiye Yayınları, ANKARA, 2002,
- MITCHELL, Colin Paul, Sir Thomas Roe and the Mughal Empire, Area Study Centre
for Europe, Karachi, 2000.
- MONSERRATE, Father, The commentary of Father Monserrate S.J on His Journey to
the Court of Akbar, çv. John Somervell Hoyland, London : Milford, 1922.
- MUKHERJEE, Soma, Royal Mughal Ladies and Their Contributions, Gyan Books,
New Delhi, 2001.
- MUKHIA, Harbans, The Mughal of India, Blackwell Publishing, 2004.
- NATH, Ram, Private Life of the Mughals of India: 1526 – 1803 A.D., Rupa &
Company, 2005. PELSART, Francisco, Jahangir's India: The Remonstrantie of
Francisco Pelsaert, Almanca'dan Çeviren W. H. Moreland, W Heffer And Sons
Ltd, Cambridge, 1925, s. 66.
- RICHARDS, John F., The Mughal Empire, Vol. 5, Cambridge University Press, 1995.
- ROE, Thomas, The Embassy Of Sir Thomas Roe To The Court Of The Great Mogul
1615-1619 As Narrated In His Journal And Correspondence, Edited From
Contemporary Records By William Foster, B.A, Volume I, Vol. II, London 1899.
- ROE, Thomas, The Negotiations of Sir Thomas Roe in his Embassy to the Ottoman
Porte From The Year 1621-1628, Inclusive, Printed by Samuel Richardson,
London 1740.
- SHARMA, Sri Ram, The Religious Policy Of The Mughal Emperors, Asia Publishing
House, London, 3. Edition, 1972.
- STREUSAND, Douglas E., Ateşli Silahlar Çağında İslam İmparatorlukları: Osmanlılar,
Safeviler, Babürlüler, çv. Bahar Fırat, Ufuk Yayınları , İstanbul, 2013

TERRY, Edward, A Voyage to East India, printed for W. Cater; S . Hayes; J. Wilkie; and E. Easton, at Salisbury, London, 1777.

WADE, Bonnie C., Imaging Sound: An Ethnomusicological Study Of Music, Art, And Culture In Mughal India, University Of Chicago Press, 20 July 1998.

WELCH, Stuart Cary, ed. India: Art And Culture, 1300-1900, Metropolitan Museum Of Art, 1985.

Makaleler

A.K.C., “Mughal Painting (Akbar and Jahangir) Museum of Fine Arts Bulletin”, *Museum of Fine Arts*, Vol: 16, No: 93, February, 1918), Boston, s. 2-8.

ANSARİ, Mohammad Azher, “The Haram Of The Great Mughals”, *Islamic Culture*, Vol XXXIV, January 1960 - Number 1, s. 1-13.

AZİZ, Abdul, “Throne, Tents And their Furniture” *The Mughal Court and Its Institutions*, vol II, Al-Fasial, Lahore, 2002.

BAŞER, Alper, “İngiliz Elçisi Thomas Roe’nun Yazışmalarında II. Osman Dönemi” *History Studies A Tribute To Prof. Dr. Halil İNALCIK*, Vol: 5/2, Mart, 2013, s.45 - 55.

DÜZBAKAR, Ömer, “XV-XII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Elçilik Geleneği ve Elçi İaşelerinin Karşılanmasında Bursa’nın Yeri” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi - The Journal of International Social Research*, Vol: 2/6, Winter, 2009, s. 182-194.

HOLLIS, Howard, “Two Mughal Miniatures” *The Bulletin of the Cleveland Museum of Art*, Vol: 27, No: 6 January, 1940, s. 91-97

İPŞİRLİ, Mehmet, “Osmanlılarda Cuma Selamlığı” Prof. Dr. Bekir Kütükoğluna Armağan, İstanbul, 1991, s. 459-471.

LEFEVRE, Corinne “Recovering a Missing Voice From Mughal India: The Imperial Discourse of Jahangir (1605-1627) in His Memoirs” *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, Vol: 50, No: 4, 2007, s. 452-489

LEFEVRE, Corinne, “The Majalis-i Jahangiri (1698-11): Dialouge and Asiatic Otherness at the Mughal Court” *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, Vol: 55, 2012, s. 255-286

MOLLAH, Niti, “Lis Education In India: A Chorological And Chronological Study”*e-Library Science Research Journal*, Vol:1, No:10 August, 2013, s. 1 - 14.

MUBİN, S. & GİLANİ, I.A. & HASAN, W., “Mughal Gardens In The City Of Lahore – A Case Study Of Shalimar Garden” *Pakistan Journal of Science*, Vol. 65 No. 4 December, 2013, s. 511 - 522.

NUMANİ, Mumtaz Ahmad, “Emperor Nuruddin Muhammad Jahangir—An Appraisal of His ‘Environmental Perspectives and Concerns’ Through the Mirror of History” *International Journal of Applied Engineering Research*, Vol. 8, No 18 2013, s. 2127 – 2132.

ÖZAYDIN, Abdülkerim, Nebi Bozkurt, “Harem” *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.16, Diyanet Yayınları, İstanbul, 1997, s132-135.

ZAMAN, Taymiya R., “Instructive Memory: An Analysis of Auto/Biographical Writing in Early Muhgal India” *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, Vol. 54, 2011, 677-700.

Diğer

ROGERS KOLACHI KHAN & Associates Pvt. Ltd., “Global Heritage Network Site Conservation Assessment Report: Jahangir’s Tomb Complex, Lahore, Pakistan, Center For Cultural Heritage Conservation And Management” *National College Of Arts, Lahore, Pakistan*, February 2011.

SAMİNA, Quraeshi, "Harvest, Delight and Memory: Lessons of Lahore's Shalimar Gardens [Speaking of Places]." *Places* 15.3 (2003).

ÖZGEÇMİŞ

Habibe KARAYEL 10/12/1990 Üsküdar'da doğdu. Özel Derya Öncü Lisesi'nden mezun olduktan sonra 2008 yılında Sakarya Üniversitesi Tarih Bölümünü kazandı. 2012 yılında bu bölümden mezun oldu.